

GLOBALIZACIJA I POSTPANDEMIJSKI IZAZOVI

Mikić, Gabrijela

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:300143>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski sveučilišni studij, Financijski menadžment

Gabrijela Mikić

GLOBALIZACIJA I POSTPANDEMIJSKI IZAZOVI

Diplomski rad

Osijek, 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski sveučilišni studij, Financijski menadžment

Gabrijela Mikić

GLOBALIZACIJA I POSTPANDEMIJSKI IZAZOVI

Diplomski rad

Kolegij: Globalizacija i menadžment

JMBAG: 00102164189

e – mail: gabrijelamikic2409@gmail.com

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

Osijek, 2022.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Economics in Osijek

Graduate University Study – Financial Management

Gabrijela Mikić

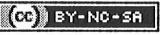
GLOBALIZATION AND POST-PANDEMIC CHALLENGES

Graduate paper

Osijek, 2022.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Gabrijela Mikić

JMBAG: 00102164189

OIB: 15285126746

e-mail za kontakt: gabrijelamikic2409@gmail.com

Naziv studija: Financijski menadžment

Naslov rada: Globalizacija i postpandemijski izazovi

Mentor/mentorica diplomskog rada: doc.dr.sc. Nataša Drvenkar

U Osijeku, 2022. godine

Potpis _____

Gabrijela Mikić

SAŽETAK

Globalizacija i postpandemijski izazovi tema je ovog diplomskog rada. Naime, istaknuto je kako globalizacija ima i pozitivne i negativne učinke te svakako donosi značajne promjene za pojedince (stanovništvo), različite djelatnosti i gotovo sve države svijeta. Međutim, današnja situacija u svijetu sve više naglašava negativne učinke globalizacije. Bez obzira promatra li se kao pozitivan ili negativan proces, globalizacija predstavlja izazov za cijeli suvremeni svijet. Ono što je od posebnog značaja jest ta „nezaustavljivost“ procesa i prelijevanje utjecaja na gotovo sve zemlje svijeta. Upravo je tu nezaustavljivost procesa globalizacije, kao i učinke prelijevanja dodatno naglasila posljednja „kriza čovječanstva“ izazvana virusom COVID-19. Cilj ovog rada je definirati globalizaciju, njene karakteristike, objasniti utjecaj globalizacije na svjetsko gospodarstvo kao i ulogu države u tržišnom gospodarstvu, zatim istražiti utjecaj pandemije na svijet i ekonomiju, objasniti razlog njihovog učestalog pojavljivanja i djelovanja, te odrediti koje su promjene rezultat same pandemije, a koje promjene su rezultat drugih faktora. U konačnici, pokušat će se dati pregled smjernica i analiza trendova koji mogu osnažiti (eventualno) države u borbi s pandemijskim i ostalim društveno-ekonomskim izazovima.

Ključne riječi: globalizacija, četvrta industrijska revolucija, pandemija, postpandemijski izazovi

SUMMARY

Globalization and post-pandemic challenges are the subject of this paper. Indeed, it has been pointed out that globalization has both positive and negative effects and certainly brings significant changes. However, the situation in the world today increasingly highlights the negative effects of globalization. Regardless of whether it is seen as a positive or negative process, globalization poses a challenge to the entire modern world. Of particular importance is the "inexorability" of the process and the spillover of its influence to almost every country in the world. The last global crisis caused by COVID-19 drew attention to unstopability of process of globalisation as well as overflow effect. The purpose of this paper is to define globalization and its characteristics, to explain the impact of globalization on the world economy and the role of the state in the market economy, then to examine the impact of the pandemic on the world and the economy, to explain the reason for its frequent occurrence and impact, and to determine which changes are due to the pandemic itself and which are due to other factors. Finally, an attempt is made to provide an overview of guidelines and trend analyzes that can (eventually) strengthen states in the fight against the pandemic and other socioeconomic challenges.

Keywords: globalization, fourth industrial revolution, pandemic, post-pandemic challenges

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Metodologija rada	2
3. Globalizacija	4
3.1. Pojam globalizacije.....	4
3.2. Karakteristike globalizacije.....	6
3.3. Pozitivni i negativni učinci globalizacije	9
3.4. Uzroci i posljedice globalizacije	13
4. Utjecaj globalizacije na svjetsko gospodarstvo.....	15
4.1. Globalizacija i nejednakost zemalja u svijetu	15
4.2. Globalizacija kao nositelj (pozitivnih) promjena	21
5. Uloga države u tržišnom gospodarstvu	28
5.1. Izravne i neizravne mjere za gospodarski razvoj.....	28
5.2. Otvorenost države i utjecaj na gospodarski razvoj.....	30
6. Što je pandemija?	36
5.1. Utjecaj pandemije na gospodarski razvoj EU	37
5.2. Mjere i politike za jačanje otpornosti i stabilan gospodarski razvoj EU	40
5.3. Suvremeni izazovi i trendovi.....	46
6. Zaključak	49
Popis slika	57
Popis tablica	58

1. Uvod

Globalizacija je pojam koji se koristi u različitim kontekstima. Svijet povezuje na globalnoj razini. Ljudima olakšava međusobno povezivanje, prenošenje informacija, ideja, te veću mogućnost obrazovanja. Donosi pozitivne i negativne učinke koji će detaljnije biti objašnjeni u radu. Promjene i izazovi koje donosi tehnologija svakako u velikoj mjeri utječu na svakodnevni život ljudi, na njihov način i stil života, obitelj i posao. 21. stoljeće je doživjelo više napretka i skokova u tehnologiji nego što se to dogodilo ikad prije u povijesti. Moglo bi se reći kako, u današnje vrijeme, gotovo svatko može postati poduzetnik. Pri tome je, naravno, nemoguće garantirati isključivo uspjeh, ali tradicionalna ograničenja su gotovo nestala, države se sve više „natječu“ kroz ekonomske i političke slobode, a čvrste granice blijede pod utjecajem međunarodnih ekonomskih tokova ljudi, kapitala, tehnologije, znanja, pa čak i kulture. Jedan od najvažnijih „okidača“ toga može se smatrati tehnologija, ubrzanje ekonomskog rasta nakon Drugog svjetskog rata te Internet koji, gotovo nevjerojatno, povezuje svijet i čini puno toga dostupnijim nego ikada. Nadalje, četvrta industrijska revolucija (a često se, u literaturi, može pronaći mišljenje kako je ustvari riječ o već petoj industrijskoj revoluciji) također ima svoje mjesto u tom velikom napretku i donosi velike promjene. Ova (i ove) revolucije će svakako pomaknuti brojne dimenzije i granice, a izgledno, čak niti ljudi više neće biti fizički vezani uz svoja radna mjesta. Njome se potiču polja poput robotike, nanotehnologije, biotehnologije, umjetne inteligencije, 3D printanja i slično. Industrija 4.0 je nastala u Njemačkoj kao projekt kojemu je cilj pokušati reindustrijalizirati Europu te industrijskoj proizvodnji vratiti njenu vodeću ulogu u gospodarstvu.

2. Metodologija rada

Globalizacija i postpandemijski izazovi predmet su ovog diplomskog rada. Cilj ovog rada je definirati globalizaciju, njezine karakteristike, objasniti kako globalizacija utječe na svjetsko gospodarstvo i koja je uloga države u tržišnom gospodarstvu, zatim istražiti utjecaj pandemije na svijet i ekonomiju, objasniti koji je razlog njihovog učestalog pojavljivanja i djelovanja, te odrediti kakve su to promjene rezultat same pandemije, a koje promjene su rezultat drugih faktora.

Rad se sastoji od sedam poglavlja. Prvo poglavlje se svodi na uvod. U drugom poglavlju „Metodologija rada“ objasniti će se svrha i cilj diplomskog rada, metode koje će biti korištene tijekom pisanja, te struktura rada. Treće poglavlje pod naslovom „Globalizacija“ pobliže će objasniti pojam globalizacije, karakteristike globalizacije, nova tržišta i nove aktere, nova pravila i norme, te nove metode komunikacije, pa tako i pozitivne i negativne učinke globalizacije, te uzroke i posljedice globalizacije. Nadalje, četvrto poglavlje, pod naslovom „Utjecaj globalizacije na svjetsko gospodarstvo“ objasniti će nejednakosti zemalja u svijetu i globalizaciju kao nositelja pozitivnih promjena. Peto poglavlje „Uloga države u tržišnom gospodarstvu“ sastojati će se od izravnih i neizravnih mjera za gospodarski razvoj, otvorenosti države i utjecaja na gospodarski razvoj. Predzadnje, šesto poglavlje, biti će posvećeno pojmu pandemije koje je unazad dvije godine pogodilo cijeli svijet. U tom poglavlju detaljnije će se objasniti COVID-19, njegov utjecaj na gospodarski razvoj Europske unije, mjere i politike koje su se koristile za jačanje otpornosti i stabilnosti gospodarskog razvoja Europske unije, te izazovi i trendovi u suvremenom svijetu. U zadnjem poglavlju, donijet će se zaključak na navedenu temu. Nakon toga, navest će se bibliografija i popis slika.

Prilikom izrade diplomskog rada, koristit će se različite znanstveno-istraživačke metode kako bi se došlo do potrebnih saznanja. Metode koje će se koristiti u radu su metoda analize, metoda deskripcije, metoda sinteze i metoda indukcije.

Metoda analize, postupak je raščlanjivanja složenih pojmova, zaključaka i sudova na jednostavnije sastavne dijelove. Metoda analize, koristiti će se tijekom cijelog rada opisivanjem elemenata navedenih cjelina, kako bi se jasnije razumjela navedena tema.

Deskriptivna metoda je postupak jednostavnog opisivanja činjenica, predmeta i procesa u prirodi i društvu, te empirijskih potvrđivanja veza i odnosa, bez znanstvenog objašnjavanja. Deskriptivna metoda će se koristiti za opisivanje pojedinih definicija, kao što su primjerice globalizacija, industrija 4.0 i pojam pandemije.

Metoda sinteze, postupak je znanstvenog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti, putem sinteze jednostavnijih u složenije sudove. Ova metoda koristiti će se tijekom trećeg poglavlja u kojem će se objašnjenjem manjih dijelova različitih elemenata doći do objašnjenja cijele cjeline pojma globalizacije.

Indukcijska metoda, sustavna je primjena induktivnog načina zaključivanja, gdje se na temelju analize pojedinačnih činjenica dolazi do zaključka o općenitom. Koristiti će se tijekom pisanja zaključka koji će se temeljiti na analizi, odnosno promatranju pojedinačnih, prethodnih poglavlja.

3. Globalizacija

Globalizacija je kao proces započeo 70-ih godina prošlog stoljeća. Moglo bi se reći kako se globalizacija, u suvremeno doba (iako možda i duže), percipira kao svijet bez granica. Tako, primjerice, Lončar (2005:95) ističe kako se gotovo svaka sitnica koju učini pojedinac odražava globalno. Pri tome, ipak treba objasniti i nastanak samog pojma globalizacija. „Globalizacija je postala nezaustavljivi dio sadašnjosti i budućnosti te ju kao takvu treba prihvatiti unatoč svim njezinim manama i nedostacima. Stoga je prilagodba novonastaloj situaciji nužna i obvezna, ako se želi završiti tranzicijsko razdoblje. Kako bi prilagodba bila što učinkovitija i sa što manje „rasipanja“, potrebno je veliki značaj usmjeriti na razvoj organizacijske kulture, koja je prilično zapostavljena u hrvatskim poduzećima“ (Zdrilić, et al., 2010). Meštović (2001), primjerice, objašnjava kako se izraz globalizacija počeo koristiti prije više od dvadesetak godina za objašnjenje novog vala promjena u tehnologiji, društvu i gospodarstvu. Također, smatra kako se većina autora slaže s tim da globalizacija zapravo nije ništa novo, odnosno da je u pitanju stari proces koji je započeo prije više od stotinu godina, odnosno u 18. stoljeću, u doba kada je val društvenih promjena zahvatio Europu. „Pitanje može li Hrvatska kao mala zemlja utjecati na proces globalizacije, bilo ekonomske, tehnološke ili neke druge, i može li se oduprijeti širenju i uspostavljanju globalizacijskih procesa, zasigurno će još dugo biti obilježeno kontradiktornostima“ (Zdrilić, et al., 2010:504). Otkad su industrijalizacija i kapitalizam postale glavne društvene snage koje oblikuju društva, bitna stavka tog perioda bila je velika brzina u društvenim promjenama. Promjene u tradicionalnim društvima su se jako sporo odvijale i uglavnom se živjelo u neizmijenjenim uvjetima. Zatim je brzina tih promjena s vremenom postala sve veća, te se danas može očekivati ogromne promjene i u samo jednom naraštaju, a ne samo od jednog do drugog naraštaja. Primjerice, u obitelji se s koljena na koljeno prenosilo jedno zanimanje, danas pojedinac promjeni nekoliko zanimanja tijekom svog radnog vijeka.

3.1. Pojam globalizacije

Postoje brojne definicije globalizacije. Primjerice, Turek (1999, u: Lončar, 2005:95) navodi da je globalizacija izvedena od riječi „global“ što predstavlja ukupnost. Također, navodi kako je globalizam način gledanja na sva zbivanja u globalu, te kako bi tako globalizacija predstavljala socijalni proces koji zapravo teži jedinstvenosti i sveobuhvatnosti svijeta. Lončar (2005:92) smatra kako je dobra strana globalizacije to što su odnosi među zemljama, pa tako i među

ljudima postali intenzivniji, što ljudi razmišljaju globalno te shvaćaju drugačije svijet u cjelini. Također, navodi kako globalizacija ima određene zahtjeve, kao primjerice konstantno ulaganje u tehnologije, znanje, razvoj i istraživanje

Pojam globalizacija se prema Lončar (2005) počeo učestalije koristiti u današnje vrijeme, te su ga različiti autori drugačije definirali, kao što je već ranije navedeno. „Globalizacija je proces ujedinjavanja svijeta u jednu cjelinu ili jedan sustav, što je moguće zahvaljujući sveukupnom stalnom informacijskom i komunikacijskom tehnološkom napretku. Svijet postaje međusobno integriran i sve što se događa lokalno, može se odraziti i globalno“ (Lončar, 2005:102). Važno je shvatiti kako (Lončar, 2005) ističe da je globalizacija dovela do stvaranja globalnih tvrtki, globalne ekonomije i trgovačkih blokova, svijet je postao jedinstven sustav, te je svjetsko tržište postalo dostupno. „Danas se globalizacija doživljava kao svijet bez granica. Sve što se stvara počinje se odražavati globalno. Tako danas postoje globalni proizvodi, moda, potrošači pa i građani. Globalizacija se, dakle, može čak shvatiti kao jedna etapa razvoja civilizacije“ (Lončar, 2005:94). Nadalje, Beck (2003:28) smatra kako globalizacija podrazumijeva procese gdje je posljedica da šanse za moć, identiteti, mreže i orijentacije transnacionalnih aktera, „potkopavaju“ suverenitet nacionalnih država, te se tako međusobno povezuju. Deardorff i Stern (2001) naglašavaju kako je „globalizacija povećanje međunarodne razmjene na tržištima dobara, usluga i tržištu nekih faktora proizvodnje, uključujući rast i razvoj institucija koje premošćuju nacionalne granice – poduzeća, vlade, međunarodne institucije i nevladine udruge. Jednostavno rečeno, globalizacija je pomicanje ljudske suradnje preko nacionalnih granica“ Deardorff i Stern (2001, u: Zdrilić i ostali, 2010:504).

Nadalje, Silbert i Koldt (1999, u: Meštrović, 2001) su definirali globalizaciju „kao proces pretvaranja zasebnih nacionalnih gospodarstava u integrirano svjetsko gospodarstvo“, dok Meštrović (2001) smatra kako ekonomistima globalizacija znači otvorenost prema ostalim zemljama gdje nema granica za ulaganja, financijske transakcije, rad ni trgovinu, dok su strana ulaganja zakonski manje regulirana. Nadalje, Frankel Harpel (2006) navode da ekonomisti pod globalizacijom smatraju kako je najvažnije tržište roba, usluga i integracija kroz međunarodnu trgovinu, te da se to primijeti u raznim mogućim mjerama i da mjere prepreka uključuju transportne troškove i tarife, kvantitativne mjere obujma trgovine i slično. Zatim, financijsku integraciju kroz međunarodnu trgovinu imovinom, što se primjećuje u nizu mogućih kriterija, a izravne prepreke su kontrola kapitala i transakcijski troškovi, neto i bruto tokovi kapitala, dijeljenje potrošnje, mjere rezultata koje su cjenovno povezane, odnosno paritet kamatne stope

i drugim dokazima o arbitraži. Također se spominju i izravna strana ulaganja, povećana trgovina unutar multinacionalnih korporacija, te međunarodno kretanje osoba. Sveobuhvatne definicije globalizacije bi uključivale međunarodno širenje ideja od potrošačevog ukusa (Coca Cola) pa sve do intelektualnih ideja kao što su primjerice načela upravljanja, standardi računovodstva, ciljanje inflacije među središnjim bankama i slično. Kako bi se isključila negativna mišljenja o globalizaciji, zamijenit će se sa ostalim velikim trendovima koji su sada aktualni, kao primjerice demografske promjene, tehnološki napredak i slično. Nema sumnje kako je ekonomska globalizacija jedna od najsnažnijih sila koje su oblikovale današnji svijet, te da su zapravo dva glavna pokretača globalizacije smanjeni troškovi prijevoza i komunikacija u privatnom sektoru, te smanjena politika koja je od strane javnog sektora, prepreka investicijama. „Brojni su i raznovrsni aspekti globalizacije, a odražavaju se na svim poljima života i djelovanja suvremenog čovjeka. Prvi i jedan od najvažnijih aspekata globalizacije jest ekonomski aspekt. Globalne tvrtke utječu na tijek svjetskih gospodarskih procesa i mnoge od njih, iz sasvim jednostavnog razloga da obavljaju svoj posao i stječu dobit, integriraju planet,, (Lončar, 2005:95).

Iz navedenog se može zaključiti kako postoje brojne definicije i teorije globalizacije, koje zapravo naglašavaju različite posljedice globalizacije (Meštrović, 2001:5).

3.2. Karakteristike globalizacije

Može se reći kako je globalizacija zapravo posljednji stadij u neprestanom procesu društvenih promjena, te kako se nova ekonomija isključivo razvija na nacionalnoj osnovi s tim da ju ne provode države nego poduzeća (Mencer, 2007:630). Ekonomska globalizacija provodi se kao prirodan proces povećanja međunarodnih roba i kapitala, što znači da globalizacija nije samo predmet ekonomske nauke već se promatra i sa političkog i sa sociološkog aspekta (Hodžić, 2005:181). Kao glavne karakteristike ekonomske globalizacije se navode:

- Nova tržišta (rast globalnih tržišta u uslugama, kao primjerice transport, osiguranje, bankarstvo, nova deregulirana financijska tržišta, otvorena 24 h i globalno povezana, globalna tržišta potrošačima s globalnim brendovima, deregulacija antitrustovskih zakona i slično).
- Novi akteri (multinacionalne korporacije dominiraju svjetskom proizvodnjom, rastuća međunarodna mreža nevladinih organizacija NVO, WTO - prva multinacionalna organizacija ima ovlasti prisiliti države da se pridržavaju pravila trgovine, snažni

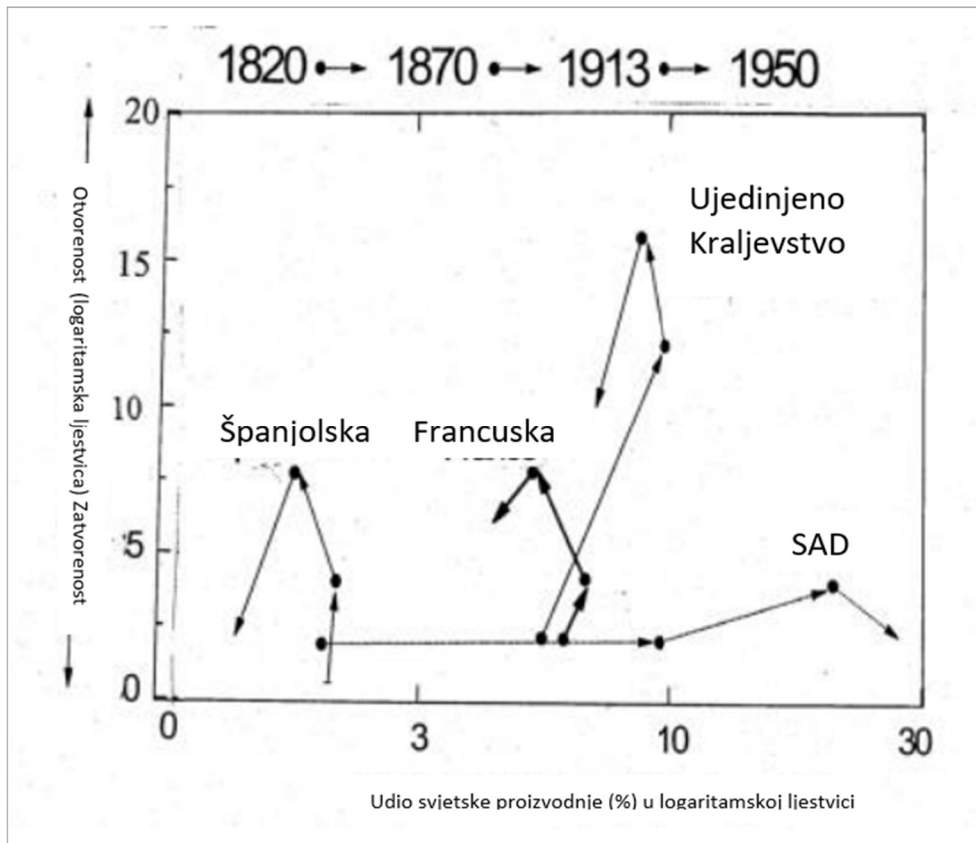
regionalni blokovi dobivaju veliku važnost, te veću pregovaračku moć, više koordinacioni grupa – MMF, G7, G8, Svjetska banka i slično).

- Nove norme i pravila (veća liberalizacija i privatizacija, tržišne politike, demokracija kao najefikasniji i najbolji politički oblik, konvencije i ugovori o globalnoj zaštiti okoline i multilateralni dogovori o uslugama, trgovini i investicijama).
- Nove (jeftinije i brže) metode komunikacije (jeftiniji i brži transport željeznicom, mobilni telefoni, Internet, faks, elektronska komunikacija koja u isto vrijeme povezuje nekoliko ljudi, proizvodnja i kompjuterski dizajn) (Kasumović, 2011:164).

Kako se velike nacionalne korporacije transformiraju postupno, imajući u vidu da mogu proizvoditi jeftinije na pojedinim dijelovima svjetskog tržišta, one tako rastu u globalne kompanije, koje su organizirane kao niz timova i decentraliziranih grupa koje diljem svijeta rade proizvodeći proizvode i usluge, znanja i informacije visoke vrijednosti i kvalitete, dok se s druge strane država suočava s vlastitim granicama, koje za novi svjetski razvoj postaju preuzak okvir (Dragičević, 1996:43). Razvoj tehnologije prema Jakovljević (2012) jedan od bitnijih faktora koji imaju utjecaj na ekonomsku globalizaciju. Razvojem interneta zemlje se povezuju sve brže i lakše, stvara se međunarodna trgovina, te se omogućava pristup većem tržištu, povećava se tržišno učešće te se tako razvijaju brže. Globalizacija zapravo obuhvaća cijeli društveni proces koji teži svjetskoj jednakosti. Globalizacijski proces je prema Lončar (2005) započeo 70.-ih godina u prošlom stoljeću kao što je već navedeno, kada su države počele izlaziti iz socijalističkih režima i kada su se počele otvarati prema svjetskom tržišnom gospodarstvu.

Na slici 1. prikazano je postupno otvaranje zemalja u zadnja dva desetljeća. Gotovo svaka zemlja pokazuje višu razinu otvorenosti u posljednjem stoljeću, a samim time se bilježi i konstantan rast. Slika prikazuje otvorenost Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske, Španjolske i Sjedinjenih Američkih Država od 1820. do 1950. godine. (Frankel Harpel, 2006).

Slika 1. Otvorenost zemalja prema trgovini

Izvor: autorica preuzela gotovu sliku iz: Frankel Harpel, 2006:20

Slika 1. predstavlja povijesnu perspektivu za nekoliko zemalja, odnosno otvorenost mjerenu kao prosjek uvoza i izvoza u BDP-u. Zemlje su poredane duž horizontalne osi prema svojim udjelima na svjetski prihod, gdje se očekuje da će velike zemlje imati niži udio trgovine u BDP-u. Predstavlja udio svjetske proizvodnje, odnosno odnos razmjene robe u BDP-a koji je u 19. stoljeću s vremenom je iznenada narastao, te je došlo do povećanja razmjene robe od 7% do 8% za Španjolsku i Francusku, te daleko više za Veliku Britaniju. U prvoj polovici 20. stoljeća, zemlje doživljavaju veliki preokret koji se održavao sve do poslijeratnog razdoblja. U zadnjih pola stoljeća taj je trend toliko napredovao da su Francuska i Španjolska postigle omjer razmjene trgovine i BDP-a od 27% i 28%, četiri puta više nego ranije. Bez obzira na ovaj napredak, još je uvijek daleko potpuna globalna integracija, definirana kao hipotetski uvjet koji bi vrijedio da stanovnici određene zemlje trguju sa stanovnicima drugih gospodarstava nego što će prodavati i kupovati jedni s drugima. Još uvijek se sa sigurnošću ne može reći kada će se moći, jednostavno kao preko zemlje, kupovati iz cijelog svijeta. Prepreke koje ostaju u međunarodnoj ekonomiji integracija, nije teško identificirati, te važnu ulogu igraju društveni, geografski i politički čimbenici (Frankel Harpel, 2006).

3.3. Pozitivni i negativni učinci globalizacije

Važno je shvatiti kako Lazibat i Kolaković (2004:8) smatraju da globalizacija ima pozitivne i negativne učinke na poduzeća, države, pojedince i nadnacionalne institucije. Stoga, Lazibat i Kolaković (2004:8) kao pozitivne učinke globalizacije navode:

- Jednostavan pristup i dostupnost svijeta
- Jednostavniji pristup znanjima, kulturama, informacijama, tehnologijama, zemljama
- Slobodno tržište koje daje mogućnost slobodnog kretanja ljudi, kapitala i dobara
- Brži svjetski gospodarski razvoj
- Zamjena demokratskih pogleda između različitih zemljama uzrokuje toleranciju i poštovanje za tuđe mišljenje
- Granice između zemalja više ne postoje, pa uz pomoć novijih tehnologija, prepreka zamjeni više nije geografska pozicija
- Razvoj obrazovanja, slobodno tržište potiče zaposlenike koji su visoko obrazovani
- Povećanje komunikacije između zemalja i individualaca
- Organizacija transakcija u kratkom roku između udaljenih tržišnih sudionika
- Zaštita okoliša, te zajednički naponi zemalja
- Povećanje zaposlenosti, posebice u slabije razvijenim zemljama.

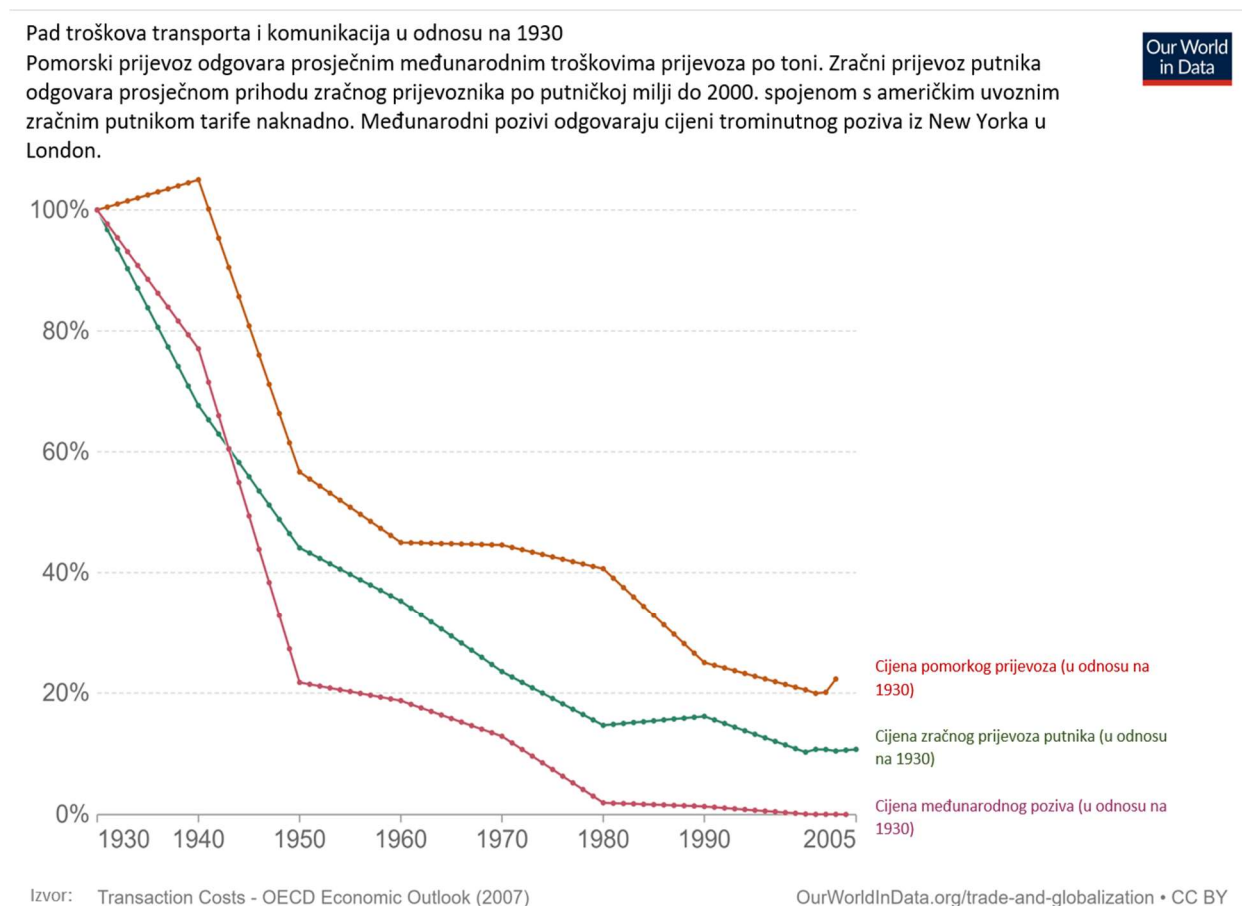
Negativni učinci globalizacije su:

- Uniformiranje običaja, navika, ukusa
- Svojevrсна opća amerikanizacija lokalnih i nacionalnih kultura
- Odlazak radne snage iz tranzicijskih zemalja
- Produbljenje razlika između siromašnih i bogatih
- Sve veća nejednakost nerazvijenih i razvijenih zemalja
- Moć kompanijama i velik profit za koje se veže veća količina kapitala
- Socijalna degeneracija i utjecaj na okoliš (Lazibat i Kolaković, 2004).

Veliki problem globalizacije kako Beck (2003) objašnjava je to što bogati postaju još bogatiji jer im je dolazak kapitalizma to omogućio, a siromašni postaju još siromašniji. Resursi nisu neograničeni i jasno je da će unatoč globalizaciji uvijek postojati pojedinci koji će imati više od drugih. To se osim na pojedince može preslikati i na države. Međutim, globalizacija je bila neizbježan proces koji se prirodno dogodio. Zbog toga je važno upravo tako na globalizaciju i gledati. Pojedinci, poduzeća i države bi trebali izvući najbolji mogući ishod iz globalizacije i

uzeti ono što im ona pruža. Globalizacija se temelji na neizvjesnosti, no isto tako ona neupitno donosi veću mogućnost napretka s obzirom na „brisanje“ svih vrsta granica koje su prije bile ograničavajući faktor uspjeha. Globalizacija je svakako donijela i napredak u smislu kretanja proizvoda, međunarodne razmjene dobara, kretanja ljudi i ideja, što se često naglašava. Slika 2. prikazuje napredak u međunarodnoj razmjeni, odnosno indekse troškova, prometa i komunikacija od 1930. do 2005. godine.

Slika 2. Napredak u međunarodnoj razmjeni

Izvor: autorica preuzela gotovu sliku iz: Our World In Dana, 2022

Troškovi komunikacija i prometa smanjeni su tijekom 20. stoljeća, širenjem prometne infrastrukture, tehnološkim poboljšanjima, te primjenom ekonomije razmjera. Prijenosni računalni uređaji i pametni telefoni omogućili su niske troškove pohrane, što znači da se globalizacija pa tako i visoke razine mobilnosti povezane s njom, ne bi mogle dogoditi bez nižih telekomunikacijskih i transportnih troškova (Rodrigue, 2020).

Važno je spomenuti kako Radovan (2011) ističe da je najveće dostignuće globalizacije industrija 4.0. Tehnologija se počinje razvijati i dominirati od 18. stoljeća kada je započela industrijska revolucija. Tijekom 20. stoljeća tehnologija se počela razvijati u smjeru prikupljanja, obrađivanja i dijeljenja informacija. Prošlo stoljeće obilježili su izumi poput telegrafa, telefona, televizora te naravno, računalne industrije i interneta. Internet kojim se danas služimo predvidjeli su znanstvenici još davnih 60-ih godina 20. stoljeća. Prva računalna mreža stvorena je *dial-up* vezom preko telefonske linije. 1969. godine, tim znanstvenika počeo je izgradnju prve računalne mreže koja može prenositi podatke. Nazvana je ARPANET. 1984. godine nastao je "nasljednik" ARPANET-a, odnosno NSFNET. Kako je internet 90-ih godina postao globalno dostupan, bilo je potrebno kreirati novi internetski servis. To je napravljeno 1991. godine kada je nastao *World Wide Web*. Kompanije se povezuju pomoću informacijskih tehnologija s dobavljačima i kupcima, a u devedesetima se već znatan postotak novčanih i financijskih transakcija odvija u on-line elektroničkoj obradi podataka. Pružile su se nove poslovne prilike pojavom interneta, informacijska tehnologija postala je pokretač modernog poslovanja i uzrokovala je suštinske promjene u načinu i oblicima poslovanja (Boban i Babić, 2014:63). Internet je, kao što je već navedeno, vrlo teško odvojiti od poslovnih procesa i poslovanja poduzeća. Zaposlenicima je važno imati velik broj informacija za razne zadatke koje moraju obaviti, a menadžeri trebaju kvalitetu informacija kako bi mogli donositi odluke o poslovanju na svim razinama menadžmenta. Kroz međusobnu povezanost kompanije, očituje se važnost strategije primjene informacijskih tehnologija u poslovanju. Pogrešna procjena ugrožava poslovanje i položaj kompanije na tržištu pa je ciljeve strateškog poslovanja potrebno izbalansirati s ciljevima informacijskih tehnologija. Informacijske tehnologije donose ogromne prednosti, odnosno utječu na opipljive parametre (kraće vrijeme proizvodnje i niski troškovi poslovanja) i na neopipljive parametre (unaprijeđena razina usluge kupcima, unapređenje kvalitete, jača povezanost s partnerima i slično), stoga menadžment upotrebljava informacijske tehnologije kako bi se poboljšale temeljne vrijednosti kao i prednosti kompanije. Informacijski sustavi koji su dobro konstruirani omogućuju prikupljanje svih potrebnih informacija i postavljanje ciljeva, kao i donošenja strategije i taktike za njihovo ostvarenje. Informacijski sustavi su od tolike važnosti da nedvojbeno omogućuju poduzećima koja imaju dobar informacijski sustav da budu prvi na tržištu. Industrija 4.0 je naziv za četvrtu industrijsku revoluciju. Četvrta industrijska revolucija mogla bi se definirati kao dugoročni razvoj proizvodnje i proizvodnih djelatnosti koji će se temeljiti na pametnim tvornicama. Pametne tvornice predstavljaju tvornice koje koriste informacijsko – komunikacijsku tehnologiju za digitalizaciju svojih poslovnih procesa. Svrha korištenja digitalizacije poslovnih procesa je

stvaranje komparativnih prednosti poput veće kvalitete, smanjenih troškova i veće učinkovitosti proizvodnje (Boban i Babić, 2014). Nadalje, MacDougall (2014) objašnjava kako Industrija 4.0 povezuje sustave proizvodne tehnologije i pametne proizvodne procese s ciljem stvaranja puta do novog tehnološkog doba koje će radikalno transformirati industriju, proizvodne lance vrijednost i poslovne modele. Još jednom ćemo spomenuti kako je industrija 4.0 je nastala u Njemačkoj kao projekt kojemu je cilj pokušati reindustrijalizirati Europu te industrijskoj proizvodnji vratiti njenu vodeću ulogu u gospodarstvu. Razlog tome je što je u zemljama Europske unije industrijska proizvodnja u zadnjih nekoliko desetljeća smanjena i daleko je od razine na kojoj je nekad bila. Zbog toga se u projektu vidi spas, odnosno smatra se da bi koncept pametnih tvornica mogao opet dovesti do toga da industrija predstavlja glavni kotač koji pokreće cjelokupno gospodarstvo. Petrić (2015) napominje kako će zemlje Europske unije morati uložiti oko 1 350 milijardi eura u sljedećih 15 godina kako bi dostigla zadovoljavajuću razinu u svjetskoj proizvodnji. Glavni principi industrije 4.0 prema Carvalho (2018) su:

- Interoperabilnost
- Decentralizacija
- Virtualizacija
- Upravljanje u stvarnom vremenu
- Modularnost
- Usmjerenost uslugama.

Glavne principe industrije Carvalho (2018) tumači na sljedeći način. Interoperabilnost je pojam koji predstavlja sposobnost opreme i strojeva da obavljaju više funkcija istovremeno. Na taj način bi se olakšala standardizacija i postigla bi se veća fleksibilnost u slučaju da se dogodi kvar na stroju ili potreba da se različiti strojevi zamjene. Decentralizacija, kad je riječ o četvrtoj industrijskoj revoluciji, predstavlja mogućnost pojedinih pogona, zaposlenika i strojeva da imaju veću uporabu specijaliziranih znanja i vještina. Na taj način se mogu ostvariti značajna poboljšanja u samostalnom reagiranju na promjene koje se događaju. Virtualizacija omogućuje stvaranje virtualnog sustava kroz praćenje i komunikaciju među pojedinim strojevima. Zamišljena je tako da se na strojevima preko senzora stvara kopija stvarnog svijeta. Upravljanje u stvarnom vremenu je koncept koji služi tome da se podaci koji se kontinuirano prikupljaju tijekom poslovanja iskoriste za reagiranje kada dođe do grešaka i promjena. Modularnost je koncept koji predstavlja sustave koji se prilagođavaju na fleksibilan način kada dođe do promjena u zahtjevima poslovanja ili kada dođe do proširenja određenih modula. Usmjerenost uslugama znači potencijalno iznajmljivanje ljudskog rada putem interneta. Iako je *freelance*

koncept već zastupljen, ovdje se misli na to da će rad biti dostupan kad god bude potreban i to na svim mjestima, dakle misli se na napredak.

3.4. Uzroci i posljedice globalizacije

Svima nam je već poznato kako je globalizacija jedna od popularnijih tema današnjice i kako utječe na živote ljudi uzrokujući debate oko toga donosi li nam više zla ili dobra. Glavni uzroci i posljedice globalizacije prema Jovančević (2005) su:

- Uzroci globalizacije: Razvoj informacijskih tehnologija, brži razvoj tehnologije i znanosti, multinacionalne kompanije, brzina informacija, transportni troškovi, globalni problemi, završetak Hladnog rata, te liberalizacija tržišta.
- Posljedice globalizacije: Nejednaki regionalni razvoj, jaz između siromašnih i bogatih.

Ćosić i Fabac (2001) navode kako je između razvijenih i nerazvijenih zemalja, gospodarski jaz u značajnoj korelaciji s tehnološkim jazom. Međutim, smanjivanje zemalja koje su zaostale poput primjerice Hrvatske, trebalo bi ići putem poticanja za osnivanjem razvojno istraživačkih tehnoloških parkova i tehnoloških centara. “Osim opasnosti od globalne krize, globalizacija povećava sve veći jaz između bogatih i siromašnih jer naime bogati tehnološki sve više napreduju, a siromašni sve više zaostaju što se onda ogleda i u nesrazmjeru njihovog bogatstva“ (Turek, 1999:47). Glavni uzroci procesa globalizacije, prema Hamilton i Webster (2012) se mogu podijeliti na tehnološke, ekonomske i političke. Hamilton i Webster (2012) u nastavku objašnjavaju navedene glavne uzroke globalizacije.

1. Razvoj tehnologije: tehnološka revolucija, posebno napredak u razmjeni informacija i komunikacija – Internet, imaju značajnu ulogu u razvoju i nastanku globalizacije.
2. Troškovi i brzina transporta: ogroman rast trgovine koja je važan element ekonomske globalizacije i kojoj je posljedica smanjiti troškove transporta pa tako i njihovo ubrzanje.
3. Završetak hladnog rata: spominje se kao glavni uzrok globalizacije.
4. Globalni problemi: problemi koji se više ne rješavaju pojedinačno na razini regija i država su odradili važnu ulogu kod razvoja svijesti. Globalnu svijest zahtijevaju kisele kiše, ozonski omotač, globalno zatopljenje, izumiranje biljnog i životinjskog svijeta, te zapravo i kvaliteta ljudskog života.

5. Liberalizacija: globalizacijski kritičari upućuju kako globalizacija nije prisilni proces već njeni procesi nastaju više kao posljedica regulacijske politike pod vodstvom SAD-a poslije Drugog svjetskog rata.

Tehnologija i dalje napreduje a svijet je danas bogatiji nego što je bio ikad prije. Kraj hladnog rata je u svjetskim odnosima za mnoge označio novi početak novog svjetskog poretka koji će svima donijeti napredak. Iako, još uvijek za mnoge nije tako pa su razlike između zemljama svijeta veće nego što su ikad bile (Lončar, 2005).

4. Utjecaj globalizacije na svjetsko gospodarstvo

Globalizacija predstavlja polje širokih mogućnosti i kao takva ima i pozitivne i negativne učinke što je u prethodnom poglavlju već i spomenuto. U svakom slučaju, globalizacija na svjetskoj razini ima zapažene rezultate pa će se u nastavku analizirati dosezi globalizacije iz različitih aspekata.

4.1. Globalizacija i nejednakost zemalja u svijetu

U pojedinim zemljama, globalizacija je kako navodi Bejaković (2003:659) dovela do veće nezaposlenosti, siromaštva i socijalne isključenosti. Razlog tome je prelazak na potpuno nove tehnologije u kratkom roku, što je dovelo do teže zapošljivosti određenih ljudi čija su znanja i vještine postale nedovoljne. Pojam nezaposlenosti definira se kao stanje u kojem određeni broj radno sposobnog stanovništva nije zaposleno ili samozaposleno. Stupanj nezaposlenosti mjeri se udjelom nezaposlenih u ukupnome broju radne snage, u koju pripada svo zaposleno i nezaposleno stanovništvo. Razlikujemo otvorenu i prikrivenu nezaposlenost. Četiri su osnovna tipa otvorene nezaposlenosti:

- Frikcijska nezaposlenost (normalna) – najčešće nastaje zbog kretanja ljudi i mijenjanja radnog mjesta ili ga prekidaju radi nestašice materijala.
- Sezonska nezaposlenost – nastaje zbog poslova koje nije moguće obavljati, jer se vežu za vremenske nepogode i godišnja doba.
- Tehnološka nezaposlenost – nezaposlenost koju uvjetuju tehnološke promjene, s kojima se mijenja struktura potražnje za radnom snagom po zanimanjima pa to dovodi do toga da zaposlene čini nepotrebna.
- Ciklička nezaposlenost – uzrokuju je poremećaji u poslovnim ciklusima, tako da se smanjuje potreba za radnicima (Bejaković, 2003).

Otvorena nezaposlenost se prema Bejaković (2003) naglo povećala u doba također recesija, kriza, tehnoloških promjena, elementarnih nepogoda, i tako dalje. „Prikrivena nezaposlenost proizlazi iz nedovoljnog iskorištavanja radne snage, što znači oblik nezaposlenosti unutar postojeće zaposlenosti. Nastojanja bivših socijalističkih društava da postignu visok stupanj zaposlenosti stvarao je suvišan, često ekonomski uvelike nepotreban broj radnih mjesta zaposlenih“ (Bejaković, 2003:569). Posljedice naglog povećanja otvorene nezaposlenosti mogu biti razne, poput socijalne isključenosti ili lošeg utjecaja na gospodarstvo, povećanje rashoda države i rasta stope siromaštva, koje ima visoku cijenu i za pojedinca pa tako i za ekonomsku

zajednicu u cjelini. Osim toga za vrijeme visokih stopa nezaposlenosti raste stopa kriminaliteta, alkoholizma, razvoda brakova i slično. Kako bi se to zaustavilo, država kao nositelj ekonomske politike mora proizvesti mjere očuvanja radnih mjesta i isto tako otvaranja novih (Lončar, 2001).

Prema Lončar (2001) upravo u nezaposlenosti, siromaštvo i socijalna isključenost imaju vrlo jake temelje. Osobe koje su dugotrajno nezaposlene, a pogotovo one koje su i u nekim od najranjivijih skupina što se tiče tržišta rada, često postaju socijalno isključene i siromašne, što ima dugotrajne posljedice na cjelokupno društvo. „U ublažavanju siromaštva i socijalne isključenosti, ne samo u Hrvatskoj, ekonomski je razvoj prijeko potreban, ali ne i dovoljan preduvjet uspjeha. Gospodarski je razvoj ipak presudan jer povećava mogućnosti zapošljavanja, a rad je baš onaj kapital o kojemu siromašni najviše ovise. Odgovarajućom ekonomskom i socijalnom politikom treba se osigurati da i siromašni imaju koristi od gospodarskog rasta i razvoja. Potrebno je prije svega osnažiti siromašne tako da oni imaju aktivnu ulogu u svom izlasku iz siromaštva“ (Ujedinjeni narodi, 2006:11). Siromaštvo je vrlo složen pojam, jer se mora znati da nitko ne želi biti siromašan, nego se spletom okolnosti koje mogu biti svakakve prirode, takva situacija dogodi. Ljude su u situaciju siromaštva doveli razni financijski gubitci, životne nesreće, različite sudbine i slično (Lončar, 2001). Kako bi se to zaustavilo, država kao nositelj ekonomske politike mora proizvesti mjere očuvanja radnih mjesta i isto tako otvaranja novih. Najranjivije skupine društva na tržištu rada su nacionalne manjine, osobe s intelektualnim poteškoćama, osobe sa invaliditetom, starije osobe i beskućnici (Bejaković, 2003).

Nacionalne manjine su globalno gledano uvijek po većim rizikom od nezaposlenosti. Najranjivija nacionalna manjina kada se gleda mogućnost zapošljavanja u Republici Hrvatskoj su Romi. Romi su najizrazitije marginalizirana populacija. Stope njihova siromaštva katkad mogu biti desetak puta veće nego stope siromaštva ostalog stanovništva. Čak više od 1/4 Roma nema električnu energiju, dok je udio takvih kućanstava među ukupno siromašnima oko 2 %. Gotovo polovica romskih kućanstava nema stroj za pranje rublja, koji se smatra dijelom minimalno pristojnoga životnog standarda u Hrvatskoj. Pravo na besplatno zdravstveno osiguranje imaju djeca do 14 godina sa prijavljenim boravištem na području Hrvatske, odnosno do 18 ukoliko se redovno školuju, te žene za vrijeme trudnoće i nekoliko mjeseci nakon rođenja djeteta. Većina Roma ostvaruje pravo na zdravstvenu zaštitu. Ipak, kad se radi o drugim odraslim osobama brojni su oni koji nemaju zdravstveno osiguranje. U Gradu Zagrebu, 40% odraslih Roma nema zdravstveno osiguranje. Osobe s intelektualnim poteškoćama su također

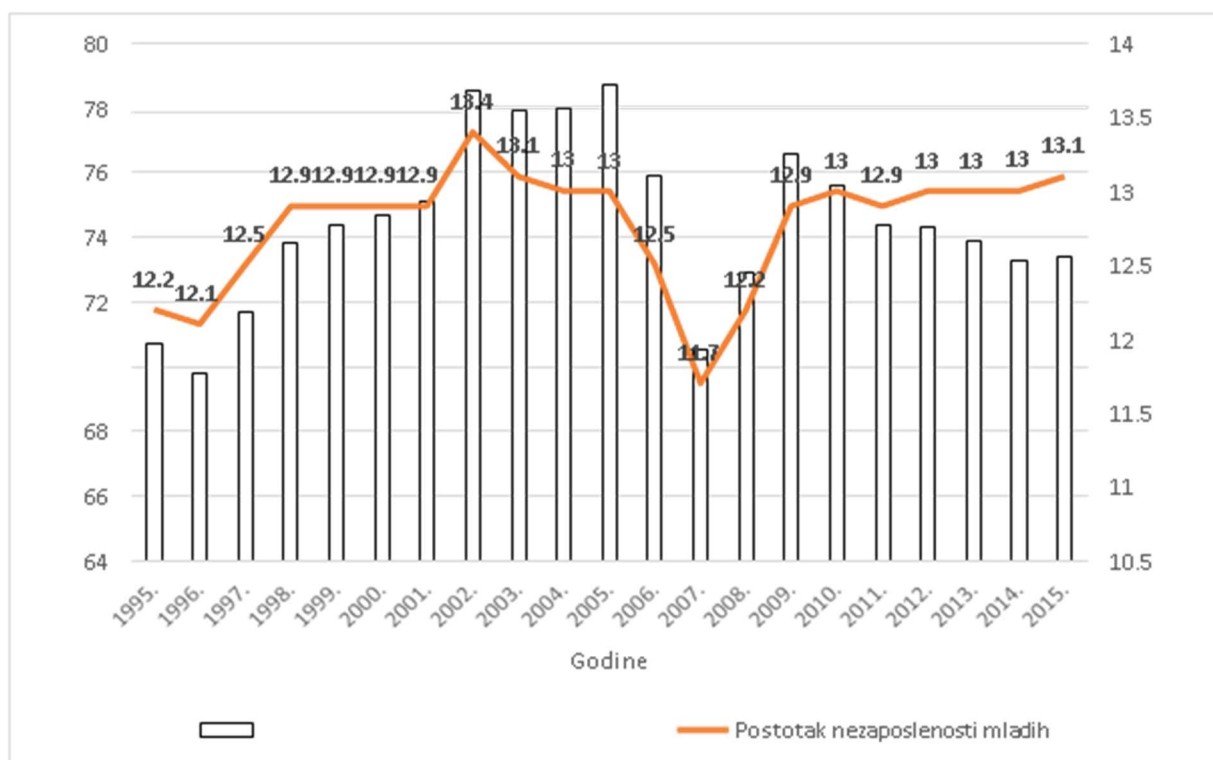
skupina građana koja je u velikoj mjeri diskriminirana na tržištu rada, pa samim time i izrazito nezaposlena.. One svoja prava uglavnom ostvaruju kroz sustav socijalne skrbi. Važno je napomenuti da se ovdje ne radi o osobama sa teškim intelektualnim teškoćama. Takve osobe su svakako lišene radne sposobnosti. Kada se govori o diskriminaciji, govori se o osobama koje su sposobne za rad, ali zbog svog stanja su teško zapošljive jer poslodavci radije biraju zdrave osobe, unatoč tome što postoji niz poslova koje bi osobe sa intelektualnim teškoćama mogle obavljati. Osobe s invaliditetom također vrlo teško nalaze radno mjesto jer imaju i smanjenu radnu sposobnost. Kao i kod ostalih, nezaposlenost kod osoba s invaliditetom može rezultirati stanjem depresije, gubitkom samopouzdanja i niskom razinom samopoštovanja. Mnogi pojedinci tako su u po životnoj dobi u preranim mirovinama, na socijalnoj pomoći, a ponajviše njih uzdržavaju obitelji. Osobe starije životne dobi su osobe koje imaju više od 65 godina. Većina takvih osoba se financira od vlastite mirovine, no neki izvori govore da čak 72,5% umirovljenika prima i dodatnu financijsku pomoć, najčešće od nekoga iz obitelji. Mnoge osobe starije životne dobi pokušava ostvarivati neki lakši honorarni posao, no to uglavnom nije moguće. Postoje i određene skupine starijih osoba koje su u većem riziku od socijalne isključenosti. To su primjerice samci, a pogotovo ženske osobe. Beskućnici su izrazito ranjiva skupina društva kad se radi o tržištu rada jer oni najčešće nemaju uredne dokumente. Takvo stanje uzrokuje da im budu oduzeta sva prava, pa ovise o humanitarnim, crkvenim i nevladinim organizacijama (Ujedinjeni narodi, 2006). „Tržišni poticaji za povećanje ulaganja u obrazovanje i stručno osposobljavanje mogu imati određenu ulogu u ublažavanju sve veće nejednakosti zapošljivosti i plaća te s tim povezanoga mogućeg siromaštva. Ako su ljudi zaposleni, manja je vjerojatnost da će biti siromašni nego ako su nezaposleni. Ipak, i neki od onih koji rade svejedno su siromašni zbog niskih primanja te velikih osobnih i obiteljskih izdataka. Stoga se nastoji postići da ljudi budu u boljem položaju ako rade i ostvaruju plaću, a ne ako su u sustavu nezaposlenosti i skrbi te primaju pomoć i naknadu“ (Bejaković, 2003:6).

Najbolji način da osobe budu socijalno uključene u zajednici u kojoj žive je da su zaposlene i da rade. Ljudi koji su zaposleni, lakše se uključuju u druge aktivnosti iz javnog života, poput društvenih, političkih i sportskih. Međutim, ipak u nijednoj državi, ne mogu raditi apsolutno sve osobe koje su radno sposobne jer ne postoji dovoljno radnih mjesta da bi se to ostvarilo. (Ujedinjeni narodi, 2006). „Radna snaga ili aktivno stanovništvo sastoji se od zaposlenih osoba (koje se bave nekim aktivnim zanimanjem i osoba koje rade u poljoprivredi) i nezaposlenih osoba (prijavljenih zavodima za zapošljavanje, osoba na odsluženju vojnog roka ili na

izdržavanju kazne koje su prije bile ekonomski aktivne), razvrstanih prema ekonomskoj aktivnosti“ (Bejaković, 2003:659).

Također je važno shvatiti kako Šućur (2016) ističe da je siromaštvo dosta nejasan pojam, i kako u nekom društvu o tome svjedoče različite metode njihova mjerenja kao i različite procjene broja siromašnih. „Siromaštvo smanjuje vjerojatnost zapošljavanja, ponajprije kroz ograničenost (materijalnih, kulturnih i međuljudskih) resursa kojima siromašni raspolažu, a nerijetko produbljuje i 8 socijalnu izoliranost, osobito u većim urbanim sredinama. Siromašne osobe često ne raspolažu kulturnim kapitalom potrebnim, na primjer, za pisanje životopisa, da se ne govori o neophodnim financijskim resursima potrebnima za uvjerljivu prezentaciju vlastite profesionalnosti i osobnosti prilikom intervjua s potencijalnim poslodavcem“ (Bejaković, 2001:8). Jedni ga shvaćaju kao problem osiguranja određene razine dohotka, dok ga drugi tumače vrlo široko, uključujući u njega i neke psihološke faktore kao što su slab *self*-koncept, niske aspiracije, itd. „Nezaposlenost je stanje u kojemu se dio radno sposobnih članova društva ne može zaposliti primjereno svojim sposobnostima i kvalifikacijama, uz uobičajenu plaću. U nezaposlene se ubrajaju i svi članovi društva koji su djelomično zaposleni, ali njihova radna snaga nije u punoj mjeri iskorištena, ne rade puno radno vrijeme i nemaju primanja dostatna za normalno uzdržavanje“ (Bejaković, 2003:659). Nije potrebno podsjećati da tržište rada u većini slučajeva nije savršeno, te da istovremeno postoje nezadovoljena potražnja radnika i nezaposlenost. To znači kako u pojedinim zemljama, poput primjerice Hrvatske, gdje vlada visoka nezaposlenost, ima prostora za poboljšanjem djelovanja na tržištu rada, te približavanjem nezaposlenosti minimumu ponude i potražnje rada, čime se broj nepopunjenih radnih mjesta i otvorena nezaposlenost smanjuju (Bejaković, 2009). Pretpostavlja se kako su dobru zaposlenost za vrijeme ekonomske krize bogatije države uvijek znale držati pa tako i pomagati poduzećima da se ne povećava broj nezaposlenih ljudi. Slika 4. prikazuje nam nezaposlenost mladih ljudi u svijetu, od 1995. do 2015. godine.

Slika 3. Nezaposlenost mladih osoba u svijetu

Izvor: autorica preuzela gotovu sliku iz: International Labour Organization, 2015

Promatrajući sliku 3. prikazano je kretanje nezaposlenih osoba, odnosno mladih ljudi od 1995. do 2015. godine. Najmanja razina nezaposlenosti bila je ostvarena 2007. godine. Tada je bilo nezaposleno 70,5 milijuna mladih ljudi, što od ukupnog broja nezaposlenih osoba predstavlja 11,7%, dok je 2002. godine ostvarena najviša razina nezaposlenosti mladih kada ih je bilo 78,5 milijuna, što predstavlja 13,4% od ukupne nezaposlenosti. Na slici 3. može se vidjeti da je kriza započeta 2007. godine, koja je trajala do kraja 2008. godine, imala duže vrijeme na povećanje mladih nezaposlenih osoba na svjetskoj razini. Nezaposlenih mladih ljudi u 2006. godini, bilo je 75.600.000, što čini 12,5% nezaposlenosti mladih, a taj se postotak smanjuje u idućoj godini na 11,7%, odnosno na 70.500.000 ljudi. U 2008. pa tako i u 2009. godini prikazan je rast mladih nezaposlenih ljudi s 12,2% do 12,9%, zapravo s 72.900.000 do 76.600.000 osoba. Dakle, vidljivo je da utjecaj ekonomske krize zapravo i nije kratko trajao već se povećavao kroz godine u smislu povećanja nezaposlenih mladih osoba.

Nadalje, rast nezaposlenosti ponovo se povećavao diljem svijeta i to od proljeća 2020. godine, kada su zemlje počele zatvarati svoja gospodarstva kako bi usporile pandemiju uzrokovanu COVID-19 i kako bi se pandemija prestala širiti, no u konačnici se to nije dogodilo (Knez, 2021). U nastavku će se prikazati stope zemalja s najvećom nezaposlenošću i siromaštvom u svijetu.

Tablica 1. Stopa zemalja s najvećom nezaposlenošću na pojedinom kontinentu

Kontinent	Država	Postotak nezaposlenosti u svijetu	Postotak siromaštva u svijetu
Sjeverna Amerika			
	Kanada	7,5%	20%
	SAD	8,9%	11,4%
	Meksiko	4,1%	3,1%
Južna Amerika			
	Bahami	10%	12,5%
	Belize	9,1%	18%
	Kostarika	15,1%	2,2%
	Kolumbija	13,9%	10,8%
	Dominikanska Republika	6,1%	1,1%
Europa			
	Sjeverna Makedonija	15,8%	3,4%
	Grčka	14,7%	70%
	Bosna i Hercegovina	14,9%	10%
	Španjolska	14,8%	80%
	Srbija	10,1%	2,3%
Azija			
	Zapadna obala i Gaza	26,4%	50%
	Armenija	12,2%	40%
	Turska	13,1%	40%
	Iran	9,7%	1,1%
	Mongolija	6,6%	70%
Afrika			
	Južnoafrička Republika	28,8%	20,5%
	Sudan	17,4%	15,3%
	Mauricijus	8,6%	10%
	Alžir	10,2%	50%
	Maroko	9,3%	1,4%
Oceania			
	Novi Zeland	3,8%	16,3%

Izvor: autorica prema: World Bank, 2020

Iz tablice 1. vidljivo je kako u većem dijelu svijeta vlada visoka stopa nezaposlenosti kao i visoka stopa siromaštva. Što se tiče nezaposlenosti, postotci koji se odnose na zadnju mjerenu godinu za svaku zemlju prikazuju kako je najgora Južnoafrička Republika kod koje stopa nezaposlenosti iznosi 28,8%, zatim ju slijede Zapadna obala i Gaza s 26,4% te Sudan sa 17,4%.

Međutim, ovdje je vidljivo kako su stope nezaposlenosti visoke i kod razvijenih zemalja, uključujući Španjolsku (14,8%) i primjerice Kanadu sa 7,5%. U Europi najveću stopu nezaposlenosti trenutno ima Sjeverna Makedonija (15,8%) slijedi ju Bosna i Hercegovina (14,9%), Grčka s 14,7%, zatim Srbija (10,1%), te već spomenuta Španjolska. Što se tiče stope siromaštva u svijetu, postotci koji se također odnose na zadnju mjerenu godinu prikazuju kako je na samom vrhu Španjolska (80%), slijede ju Mongolija i Grčka sa 70%, te Alžir, Zapadna obala i Gaza sa 50%. Najmanju stopu siromaštva u svijetu imaju Dominikanska Republika i Iran (1,1%).

Podaci pokazuju koliko se tih zemalja borilo s visokom stopom nezaposlenosti čak i prije pandemije COVIDA-19, s tim da je virus pogoršao za neke ljude ionako već loše gospodarstvo. Mnoga radna mjesta otišla su u nepovrat, neke zemlje opet razmišljaju o zatvaranjima svojih gospodarstava pa je iz tog razloga za očekivati daljnji porast nezaposlenosti diljem svijeta. Tijekom 2020. godine je u većem dijelu zapadnog razvijenog svijeta, broj nezaposlenih ovisio o mjerama koje su donosile Vlade kako bi se spasila radna mjesta. Međutim, državna blagajna ne može kroz cijelo vrijeme plaćati takve izdatke i ukoliko bi se ponovo uvela stroža zatvaranja, pitanje je kada bi se uopće stope nezaposlenosti mogle vratiti u stanje kakvo je bilo prije pandemije.

4.2. Globalizacija kao nositelj (pozitivnih) promjena

Globalizacija ima i svoje pozitivne strane pa stoga Kovačević (2003) navodi kako se globalizacija prepoznaje po slijedećim (pozitivnim) karakteristikama:

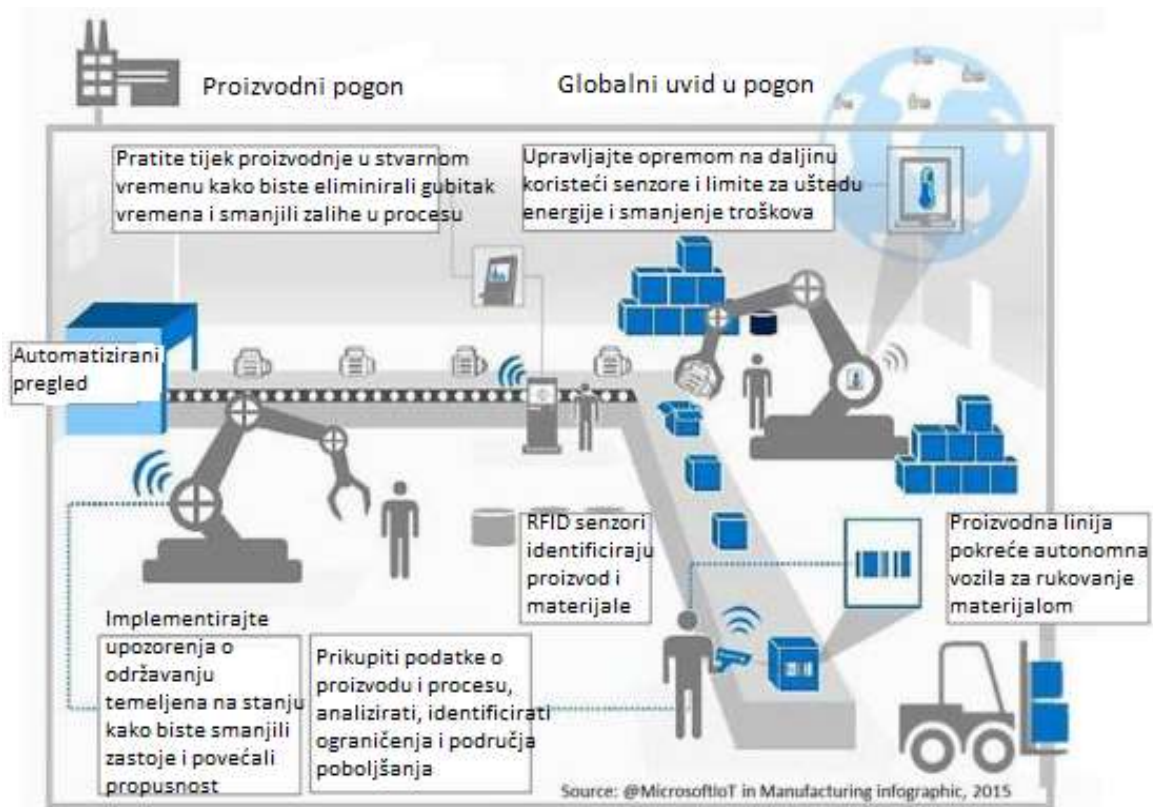
- Nove tehnologije, novi društveni procesi. Intenzitet izvoza i uvoza s 10% raste na 20% svjetske proizvodnje u zadnjih trideset godina, dok se svjetska trgovina od 1950. godine do danas povećala gotovo 50 puta.
- Pomak se bilježi u razvoju ekonomija i u zemljama “trećeg svijeta”, bruto nacionalni proizvod raste u prosjeku oko 6% u povratnom periodu.
- Dolazi do bržeg protoka financijskog kapitala, najviše do direktnog investiranja u ostale zemlje. Na tom prostoru posebno se primjećuje brz prodor Japana, zatim se u razvijene industrijske zemlje najviše investiralo.
- Globalizacija se registrira i na planu tehnologije, znanosti, informacija i tehnika, dok je najviše prisutna na liniji SAD-Zapadna Europa-Japan.

Lončar (2005) smatra da ukoliko bi neka zemlja uložila u znatnija ulaganja kapitala dovoljno napora, unaprijedila obrazovanje i zdravstvo, poboljšala kvalificiranost i obuzdala rast pučanstva, tada bi potaknula ekonomski razvoj i prekinula krug siromaštva. „Put k visokoj produktivnosti i dohotcima treba ostvariti tržišnom razmjenom te otvaranjem kapitalu i zamisliva najrazvijenijih zemalja. Znanje i informacije ključni su za gospodarski razvoj” (Lončar, 2005:4). Spomenuti će se i to kako je globalizacija također imala veliki utjecaj i na razvoj tehnologije koji je doveo do četvrte industrijske revolucije. Nastavno na to, četiri aspekta četvrte industrijske revolucije koje navode Qin i suradnici (2016) su:

- Pametna tvornica
- Pametno poslovanje
- Pametni proizvodi
- Pametni korisnici.

Nadalje, Qin i suradnici (2016) ističu kako je pametna tvornica je u konceptu četvrte industrijske revolucije globalno umreženi sustav koji objedinjuje nove proizvodne tehnologije, nove materijale i sustave za obradu i pohranu podataka. Pametna tvornica ne samo da će biti priključena na internet stvari i usluga i povezana s ostalim pametnim tehnologijama, nego će moći i održavati strojeve, kontrolirati proizvodne procese i upravljati čitavim tvorničkim sustavom. Koncept pametne tvornice prikazan je na slici 4.

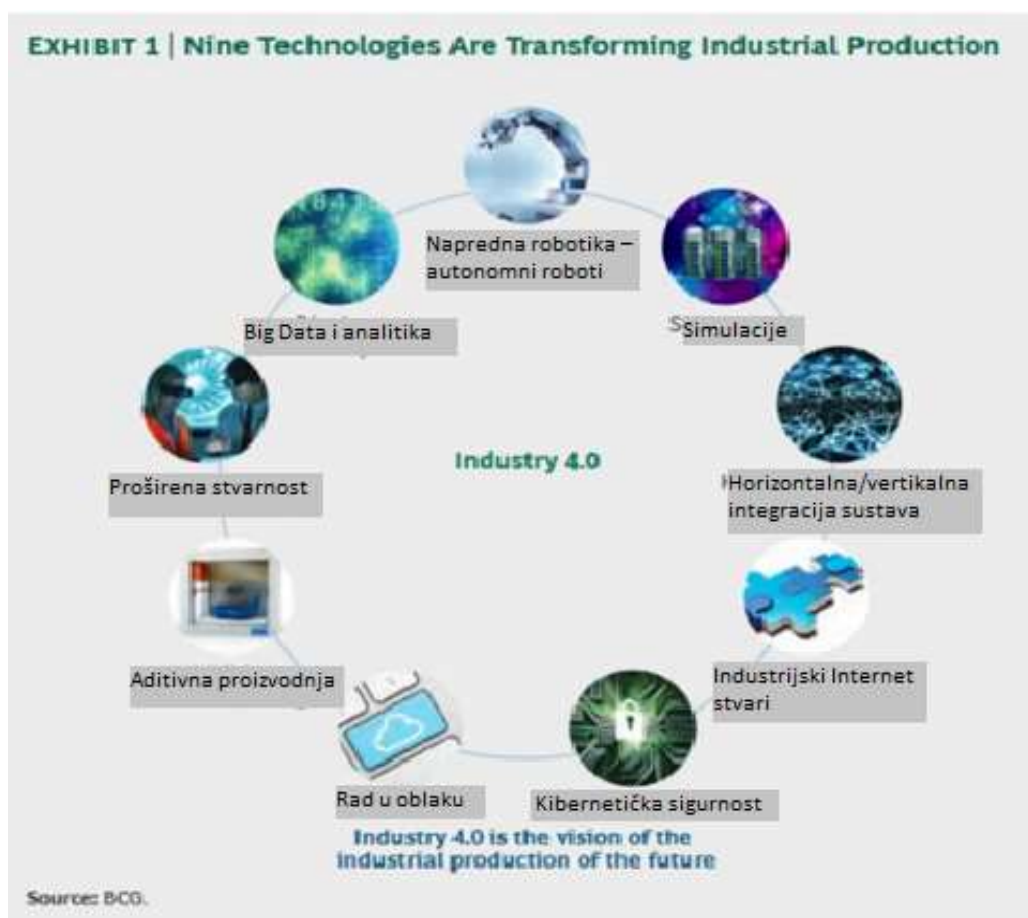
Slika 4. Pametna tvornica

Izvor: autorica preuzela gotovu sliku uz navođenje pojmova na hrvatskom jeziku,
Conrad, 2022

Nadalje, pametno poslovanje odnosi se na postojanje komunikacijske mreže među poslovnim subjektima, ali i među proizvodnim pogonima, skladištima, logističkim sustavima i potrošačima. Svaki od ovih elemenata se mora u stvarnom vremenu prilagoditi stanju na tržištu i primati/slati podatke o svom vlastitom poslovanju. Također, potrebno je optimizirati napore u skladu sa potrebama ostatka sustava. Pametni proizvodi su proizvodi i komponente koji na bar kodu ili RFID čipovima imaju upisanu svoju povijest, svoj trenutni status i svoje alternativne pravce dolaska do željenog stanja, odnosno sadrže informacije o proizvedenosti i kako se trebaju koristiti. Pametni korisnici su korisnici koji koriste prednosti novih tehnologija i industrije 4.0. Korištenje tih tehnologija olakšava korisnicima naručivanje proizvoda, te im pruža mogućnost personalizacije proizvoda i korištenje većeg broja postprodajnih usluga (Qin i suradnici, 2016). Rüßmann i suradnici (2015) navode devet tehnologija koje je donijela globalizacija zajedno sa četvrtom industrijskom revolucijom, a to su, kako je i ranije istaknuto: *Big Data*, pametni strojevi i roboti, proširena stvarnost, simulacije, Internet stvari i Internet usluga, integracija vertikalnih i horizontalnih sustava, *Cyber sigurnost*, računalstvo u oblaku i trodimenzionalni ispis. Tih devet tehnologija prikazane su na slici 5.

Slika 5. Devet stupova četvrte industrijske revolucije

Izvor: autorica preuzela gotovu sliku uz navođenje pojmova na hrvatskom jeziku, Rüßmann i suradnici, 2015

Rüßmann i ostali (2015) navode da se *Big Data* odnosi na podatke koji su velika sirovina 21. stoljeća. Jedna od ključnih karakteristika je mogućnost brze obrade sve većih količina podataka. Primjerice proizvođač poluvodiča *Infineon Technologies* smanjio je greške u proizvodnji čipova uspoređivanjem podataka dobivenih praćenjem proizvodnog ciklusa. Na taj način *Infineon* može usporediti uzorke i tako efikasnije izolirati neispravne čipove. Pametni strojevi i roboti će biti višeg stupnja inteligencije što omogućuje prilagodbu, interakciju i komunikaciju s okolinom i rad s ljudima, oko različitih zadataka. Proizvođač robotske opreme *Kuka* u svojoj ponudi ima autonomne robote koji komuniciraju jedan s drugim. Roboti su povezani na takav način da automatski prilagođavaju svoje „ponašanje” ovisno o potrebama proizvodnje. Također primaju podatke od senzora što omogućuje suradnju s radnicima. Proširena stvarnost pruža podršku velikom broju proizvodnih procesa. Sustavi proširene stvarnosti su trenutno u začetku, ali se smatra da će s vremenom njihova uporaba biti sve integrirana u poslovanje. Siemens koristi svoj virtualni modul u svrhu osposobljavanja radnika u svojim postrojenjima. Program

osposobljavanja koristi realistično 3D okruženje sposobno za simuliranje velikog raspona poslovnih situacija, a posebno kriza i hitnih situacija. Simulacije se koriste za lakše modeliranje simulacije proizvoda ili proizvodnog procesa u svrhu pripreme i provedbe proizvodnje. U još jednom primjeru Siemens i jedan njemački prodavač strojeva razvili su virtualni stroj koji može simulirati spajanje elemenata strojeva. To smanjuje vrijeme sastavljanja stvarnih strojeva za 80%. Internet stvari (IoT) i internet usluga (IoS) integriraju se u proizvodni okoliš. Globalne mreže će uključivati skladišne i proizvodne objekte u formu virtualno-fizičkog sustava (*Cyber-Physical System*). Biti će sposobni 11 komunicirati samostalno, te će se međusobno kontrolirati i pokretati kako bi se olakšala poboljšanja u proizvodnji, dizajnu, eksploataciji i distribuciji. Sva skladišta, strojevi i nabava umrežene su stvarajući virtualno-fizičke sustave. Lako je zamijeniti linije nabave i proizvodnje ukoliko je to potrebno. primjerice *Dassault Systèmes* i *BoostAeroSpace* surađuju na razvoju platforme za europsku zrakoplovnu i obrambenu industriju. Platforma *AirDesign* koristi se za zajednički dizajn i proizvodnju i dostupna je na privatnom „oblaku“.

Degryse (2016) navodi da će *Cyber* sigurnost dobiti će na važnosti povezivanjem proizvodnih sustava. Uz veću povezanost dolazi do potrebe za zaštitom kritične poslovne infrastrukture. Kao rezultat toga sigurna i pouzdana komunikacija, zaštita identiteta i provjeren pristup računalima i strojevima postaju ključni. Zadnjih godina sve veći broj dobavljača zajedničkim snagama jačaju vlastite sustave *cyber* sigurnosti. Degryse (2016) također smatra da je računalstvo u oblaku već zauzelo važnu ulogu u poslovanju. Daljnjim razvojem industrije 4.0 nastajat će sve veća potreba za dijeljenjem podataka među geografski udaljenim područjima. U isto vrijeme tehnologija računalstva u oblaku unaprjeđivat će se do razine fizičkih sustava. Kao posljedica toga funkcionalnost će se povećavati bez potrebe za lokaliziranim fizičkim računalnim sustavima. Dobavljači sustava za industrijsku proizvodnju spadaju među poslovne subjekte koji nude poslovna rješenja temeljena na računalstvu u oblaku.

Trodimenzionalnim ispisom se brže izrađuje proizvod, uređajima zasnovanim na 3D tehnologiji, direktno iz 3D CAD programa se izrađuju fizički predmeti. Pomoću te tehnologije proizvođači će moći izrađivati male serije prilagođenih proizvoda. Zrakoplovni poslovni subjekti već koriste trodimenzionalni ispis u svojim prototipima u svrhu razvoja tehnologije, smanjenja mase i snižavanja troškova sirovina kao što je titanij (Degryse, 2016).

Novi oblici rada i zapošljavanja svakako moraju doći u određenim ekonomskim ciklusima, a globalizacija nosi sa sobom dijeljenje posla, kao i podjelu radnika, povremeni rad, kao i

privremeno upravljanje, mobilni rad koji se temelji na informacijsko komunikacijskim tehnologijama, rad na temelju vaučera, portfeljski rad, skupno zaposlenje i suradničko zapošljavanje. Dijeljenje radnika je oblik zapošljavanja u kojem više poslodavaca zaposli istog radnika i međusobno ga dijele ovisno o poslu za koji je potreban. To rade mala i srednja poduzeća koja imaju dovoljno posla da im radnik treba, a opet nedovoljno posla da im radnik treba na puno radno vrijeme. Na ovakav način i radnik dobije puno radno vrijeme, a poslodavci dobiju obavljen posao. Dijeljenje posla je oblik zapošljavanja koji je suprotan od dijeljenja radnika, odnosno da bi se posao pretvorio u posao s punim radnim vremenom, zapošljava se više radnika na isto radno mjesto. U ovom obliku zapošljavanja je najveći izazov naći radnike koji imaju isti stupanj znanja i vještina (Degryse, 2016).

Privremeno upravljanje, Degryse (2016), tumači kao novi oblik zapošljavanja koji uključuje zapošljavanje visokokvalificiranih stručnjaka za obavljanje nekog posla koji se odnosi na rješavanje specifičnih problema na tehničkoj ili organizacijskoj razini. Ovakav se oblik zapošljavanja već neko vrijeme upotrebljava u određenim zemljama, ali ipak još nije toliko popularan. Najviše se koristi u velikim poduzećima. Povremeni rad je novi oblik rada koji uključuje fleksibilan rad na najčešće nisko plaćenim poslovima poput kućne njege, rada u trgovini i rada sezonskog karaktera. Ovaj oblik rada je značajno smanjio nezaposlenost u Europi nakon ekonomske krize ali prema istraživanjima se vidjelo da ipak više koristi poslodavcima nego radnicima. Mobilni rad temeljen na informacijsko komunikacijskim tehnologijama je novi oblik rada koji se može obavljati na bilo kojem mjestu u bilo koje vrijeme uz uvjet da radnik posjeduje tehnologiju preko koje može raditi. Ovo je za sada najrašireniji oblik novih načina rada u Europi, a više su mu skloni muškarci. Najpogodniji je za ljude koji se bave nekretninama, financijskim poslovanjem i sličnim. Ugovor između poslodavca i radnika ugovara se na neodređeno radno vrijeme. Zatim, rad na temelju vaučera (*voucher-based work*) podrazumijeva oblik zapošljavanja u kojem se usluge plaćaju vaučerom, koji se kupuje od ovlaštene organizacije koji pokriva doprinose za socijalno osiguranje i plaću. U ograničenom vremenu se obavljaju određeni zadaci što podsjeća na povremeni rad (Degryse, 2016).

Portfeljski rad je oblik rada koji je prisutan već neko vrijeme, a dijeli sličnosti sa povremenim radom. Radnik u ovom slučaju radi za veći broj poslodavaca i obavlja manje poslove i zadatke. Najviše ga koristi kreativna radna snaga kao što su umjetnici, prevoditelji i novinari. Ovu vrstu rada karakterizira to što radnik može raditi onoliko koliko želi dok ne dobije dovoljan dohodak i to što je ovo fleksibilna vrsta rada i ne ovisi o mjestu ni vremenu. Suradničko zapošljavanje je oblik rada i zapošljavanja u kojem slobodni radnici i mikro poduzeća ostvaruju određeni

stupanj suradnje. Ova vrsta zapošljavanja potiče radni odnos, jača socijalnu, regionalnu i ekonomsku koheziju, te dinamiku rada. Također, urbani razvoj se podržava, kao i strukturalne promjene (Degryse, 2016). Cjeloživotno učenje i obrazovanje je nešto što se spominje već zadnjih nekoliko godina. To je koncept koji uključuje konstantno nadopunjavanje svojih znanja i vještina, ali i učenje nekih novih. Temelji se i na profesionalnom razvoju jer radnik nikad ne bi trebao dopustiti da ga se lako zamijeni, odnosno trebao bi imati nešto po čemu se razlikuje od drugih i nešto što mu daje vlastitu konkurentsku prednost. Osim toga, cjeloživotno učenje vezano je i uz osobni razvoj. Razna istraživanja su pokazala da čovjek duže živi i sretniji je ako ne pusti svoj mozak da s vremenom prestane aktivno razmišljati i ne prepusti se svakodnevnim rutinskim radnjama (Degryse, 2016).

5. Uloga države u tržišnom gospodarstvu

Kao tranzicijska zemlja, Hrvatska je bila pogođena pogreškama u procesu privatizacije, a i ratnim razaranjima, tako da se danas nalazi ispod predratne razine aktivnosti u gospodarstvu, s neizvjesnim izgledima za brži privredni razvoj. „U najrazvijenijim regijama svijeta, vlade ulažu znatne napore u promociju ljudskoga kapitala, potporu takozvanim ključnim tehnologijama i iskorištavanje dobitaka iz eksternalija koje tako nastaju. Potrebna pozornost pridaje se usklađivanju razvitka i istraživanja s komercijalnim potrebama. U Hrvatskoj mnogo toga izostaje, a u vezi s posljednjim, prevladavaju fundamentalna istraživanja koja nisu u doticaju s realnim proizvodnim aktivnostima“ (Ćosić, Fabac, 2001:520). Mesarić (2001) smatra kako nije baš popularno govoriti o tome koliko je u gospodarskom razvoju bitna uloga države. Čini se da to uskoro dolazi ponovo na dnevni red, najviše radi negativnih nuspojava koje su se javile kao posljedica suvremenih trendova, najprije u oblicima koji ugrožavaju sve veću polarizaciju među siromašnim i bogatim pojedincima, sve veću neizvjesnost, labilnost i nepredvidivost gospodarskih procesa i slično. Postavlja se pitanje uloge fleksibilnog planiranja i demokratske države u pokretanju ubrzanog razvoja u gospodarstvu i to uloge koja ne smanjuje funkciju tržišnog takmičenja, kreativnost i inicijativu pojedinaca i gospodarskih subjekata, nego će uskladiti, usmjeriti, pokrenuti i pomoći aktivnosti tih autonomnih subjekata da u punoj mjeri razviju energiju i svoje potencijale (Mesarić, 2001). „U razvijenim je zemljama naglasak i na stvaranju što bolje komunikacije i interakcije među sustavima: država-znanost i istraživanje-gospodarstvo. Pokazuje se da to ima posebno značenje za efikasno funkcioniranje nacionalne ekonomije i postizanje zadovoljavajućeg rasta i razvitka“ (Ćosić, Fabac, 2001:521). S druge strane, država bi trebala ograničiti svoju ulogu na stvaranje povoljnih pravnih monetarnih, fiskalnih i drugih općih uvjeta, i to bez aktivnog sudjelovanja u pokretanju, usmjerivanju i ubrzavanju gospodarskog razvoja (Mesarić, 2001).

5.1. Izravne i neizravne mjere za gospodarski razvoj

Proces kroz koji su prolazile zemlje koje se sada smatraju razvijenim zemljama bio je svakako dugotrajan. Vlada određene države ima najveću ulogu u tome da zemlji omogući učinkovit rast i razvoj. Smatra se da je tržišna organizacija, odnosno definiranje tržišnih pravila i zakonskih okvira, jedna od najvažnijih uloga države u gospodarstvu. To predstavlja zakonsku regulaciju vlasničkih odnosa, donošenje zakona o poslovanju, ugovorima, i stečaju poduzeća, regulaciju radnih odnosa i slične mjere kojima se reguliraju ekonomski odnosi u jednoj državi odnosno u

njezinom gospodarstvu. Unutar ekonomskog okvira, definiranje mjera i instrumenata ekonomske politike te preuzimanje odgovornosti za provedbu tih istih mjera, primarna je zadaća države (Butorac, 2014). Izravnim mjerama gospodarskog razvoja država se izravno uključuje u napredak zemlje. Neke od takvih mjera su organizacijske promjene, ulaganje u obrazovanje i kontrola nad tržištem. Poticaji za organizacijske promjene mogu biti vanjski i unutarnji. Vanjski poticaji su:

- Državne i zakonske regulative
- Promjene u internacionalnoj, nacionalnoj i lokalnoj politici
- Promijenjeni domaći i globalni ekonomski i trgovinski uvjeti
- Nove tehnologije
- Promjene u kulturnim i društvenim vrijednostima
- Novi materijali
- Promjene u preferencijama i potrebama potrošača
- Inovacije i aktivnosti konkurenata (Hauczynski i Buchanan, 2006).

Unutarnji poticaji organizacijskih promjena su:

- Inovacije oblikovanja usluga i novih proizvoda
- Inovacije procesa proizvodnje
- Niska izvedba i moral, promjene zaposlenika i visoki stres
- Imenovanje izvršnog menadžerskog tima i novog glavnog menadžera
- Baza znanja potiče programe izobrazbe i neodgovarajuće vještine
- Premještanje tvornice ili ureda bliže tržištu i dobavljačima
- Prepoznavanje problema uzrokuje realokaciju odgovornosti
- Nove ideje oko isporuke usluga potrošačima (Hauczynski i Buchanan, 2006).

Neizravne mjere prema Ivančević i Perek (2017), mjere su države koje se odnose na određene vrste politika koje bi trebale pogodovati gospodarskom rastu i razvoju. Neke od tih mjera su vanjskotrgovinska politika, monetarna, politika i fiskalna politika. Monetarna se politika svodi na promjene novčanih ponuda i to kako bi se preko promjena agregatne potražnje imalo utjecaj na agregatnu potražnju. Znači, monetarna je politika instrument ekonomske politike. Središnja banka, kako bi postigla određene ciljeve, s monetarnom politikom regulira ukupnu ponudu novca. S druge strane, fiskalna politika ostvaruje ciljeve ekonomske politike korištenjem javnih financija, odnosno korištenjem javnih rashoda i prihoda. Fiskalna politika se bavi prikupljanjem novca u državnu blagajnu i raspodjelom novca (Babić, 2015:365). Važno je primijetiti da

nacionalne države i interesi njihovih gospodarstava ne moraju biti uvijek u skladu s interesima profita onih kompanija koje posjeduju proizvodne i druge kapacitete na teritoriju tih država. Tu valja tražiti i razloge zbog kojih često izostaje područje istraživanja i razvitka (I&R) kod stranih poduzeća na tlu Hrvatske. Sama pojava stranih ulaganja ne smije nas potpuno zadovoljiti. Kako to neki analitičari ističu, strani se ulagači neće pri ulasku u Hrvatsku osobito brinuti za to kako da nam stvore zadovoljavajuću gospodarsku strukturu. Tehnološki napredak zemlje nije njihova preokupacija i zadaća. To je naša zadaća“ (Ćosić, Fabac, 2001:519). Također je važno shvatiti, kako Tkalec i Vizek (2009, u: Palić, 2021), ističu da Europska unija za rast i razvoj gospodarstva na vrijeme prepoznaje koliko je industrijska proizvodnja važna, te stoga povećava konkurentnost europske industrije da bi se osiguralo zadržavanje uloge zapošljavanja koju ima proizvodnja industrije u Europi. Svjetska je gospodarska kriza naglasila koliko je u praćenju industrijske proizvodnje zapravo važna uloga Europske komisije, i to kroz aktivnosti i politike kojima je cilj u gospodarstvu povećati udio industrijske proizvodnje, te tako doprinijeti inovativnom razvoju. „Pozitivno u svemu tome jest, da preuzimajući znanja i tehnologije razvijenih zemalja i prilagođujući ih lokalnim prilikama, zemlje u razvoju mogu napredovati često znatno brže nego što je to mogla Engleska ili općenito Zapadna Europa u 18. ili 19. st. Problem je, međutim, što bez kvalificiranih inženjera, znanstvenika i poduzetnika nema ni napretka. Potrebno im je daljnje ulaganje u obrazovanje i zadržavanje već kvalificiranih stručnjaka koji će ponijeti napredak svojih zemalja“ (Lončar, 2005:100). Na razini Europske unije, prema Europskoj komisiji pa tako i na nacionalnoj razini potrebni su adekvatni programi za industriju i modernizaciju, posebno za mala i srednja poduzeća. Kako bi se podržala industrijska konkurentnost, na razini Europske Unije su potrebna su i daljnja istraživanja. (Palić, 2001).

5.2. Otvorenost države i utjecaj na gospodarski razvoj

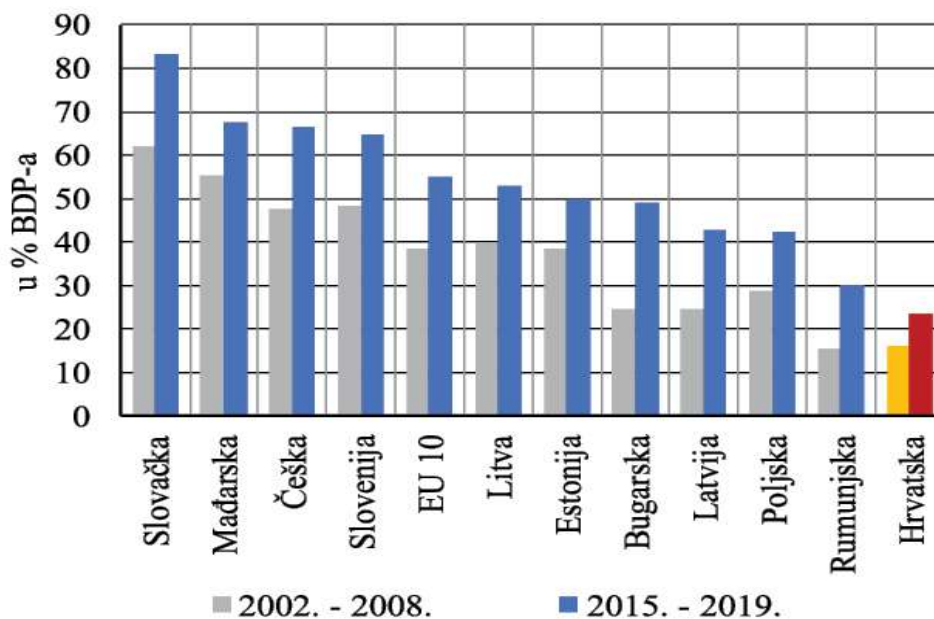
Prema Ćosić i Fabac (2001) ključ za gospodarski rast i ekonomski uspjeh prvenstveno ovisi o mogućnostima nacije da poboljša postojeće i stvori nove vrijednosti i dobra. „Zašto se onda u Republici Hrvatskoj toliko pozornosti pridaje samo smanjenju javne potrošnje, povećanju osobne štednje, monetarnim i fiskalnim politikama, a nema diskusije o inovacijama, otkrićima, tehnološkom napretku i o kvalitetnom obrazovanju? Nije, dakle, jedino važno kako smanjiti i rasporediti državni proračun, nego je značajno kako povećati nacionalni dohodak, koji će onda omogućiti i veća proračunska sredstva“ (Ćosić, Fabac, 2022:516). Otvorenost gospodarstva, kako ističe Lovrinčević (1999:283), zapravo je uključivanje gospodarstva u međunarodne tokove

kapitala i roba, te da se pojam otvorenost upotrebljava kao sinonim za razinu liberaliziranosti vanjskotrgovačke razmjene zemlje. „Liberalizacija, što brza i što obuhvatnija, te uključivanje u svjetske trgovačke tokove kapitala i roba je, ne samo nužnost za malenu zemlju poput Hrvatske, već i proces koji već u kratkom roku, a posebice u dugom, donosi goleme probitke zemlji kroz rastuću produktivnost“ (Lovrinčević, 1999:307). Prema Lovrinčević (1999), mjere otvorenosti države su:

- Udio izvoza
- Udio uvoza
- Udio izvoza i uvoza u brutodomaćem proizvodu
- Promjene u trgovačkim udjelima.

U proteklom razdoblju, značajniji izvor rasta i gospodarskog oporavka bio je rast izvoza robe. Hrvatska je u svjetskom izvozu uspjela povećati svoj udio čime je za bolje integriranje u globalne i europske lance vrijednosti potvrđena važnost pristupanja Europskoj uniji. No bez obzira na ta povoljna kretanja, hrvatski izvozni sektor, kad se uspoređuje s ostalim zemljama istočne i srednje Europe je i dalje malen iz razloga što je na ukupnu produktivnost, njegova mogućnost utjecaja još uvijek ograničena što prikazuje slika 6 (NN 13/2021).

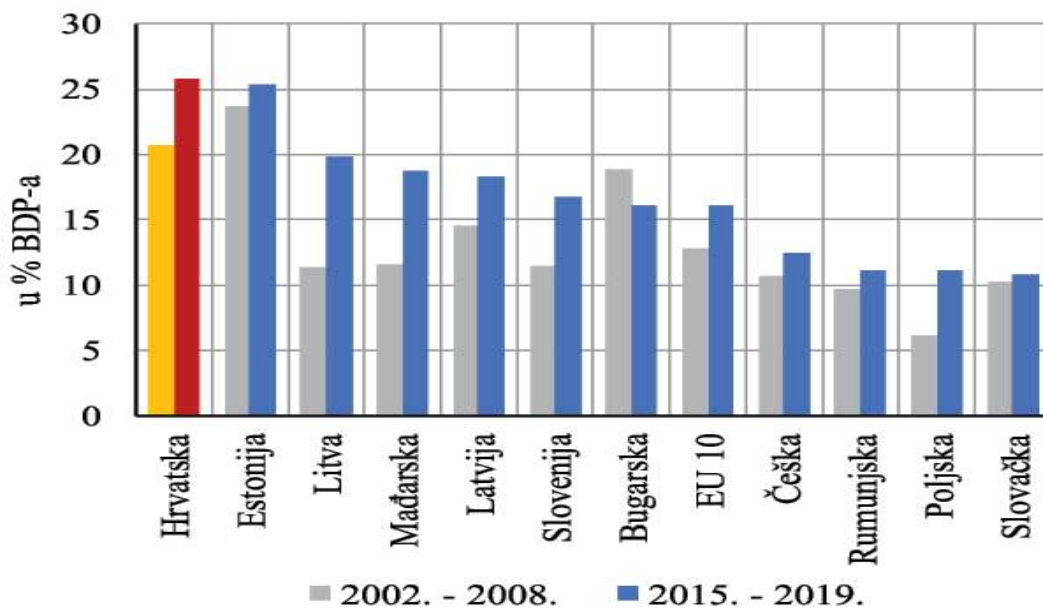
Slika 6. Izvoz robe

Izvor: autorica preuzela grafički prikaz iz: NN 13/2021

Slika 7., prikazuje kako veliki izvoz usluga ima Hrvatska, kojim dominira turizam s udjelom od oko 70 % ukupnog izvoza usluga. Prihodi od izvoza usluga su u turizmu dostigli gotovo 20 % BDP-a, a procjena je da gospodarstvu Hrvatske, 16,9% iznosi ukupan doprinos turizma gospodarstvu. Ovi pokazatelji Hrvatsku stavljaju među državama Europske unije koje najviše ovise o turizmu. No međutim, izvoz poslovnih usluga kao i utemeljenih usluga na znanju (usluge informacijske tehnologije, prijevoz, građevinarstvo, financijske usluge) raste snažno zadnjih godina. Pretpostavlja se da će vrlo značajnu ulogu u gospodarstvu imati turizam i u razdoblju koje slijedi, no vrlo značajan izvor diverzifikacije kod izvoza usluga je poticanje uvjeta za brži rast izvoza poslovnih usluga i jačanja održivosti cijelog sektora (NN 13/2021).

Slika 7. Izvoz usluga

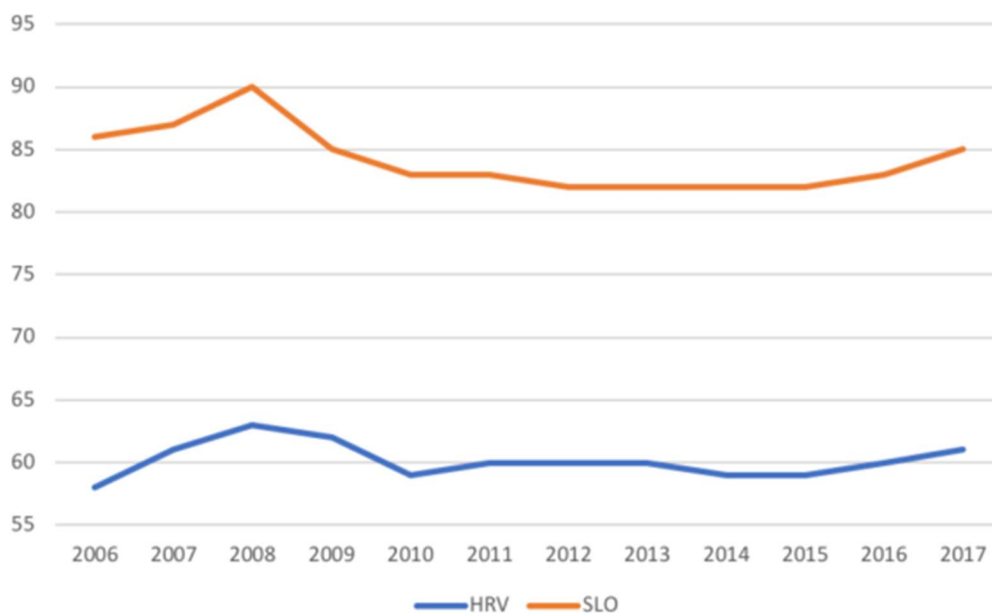

Izvor: autorica preuzela grafički prikaz iz: NN 13/2021

Osobine izvoznog sektora pokazuju da bi upravo izvoz mogao imati veliku korist od odlučnijeg i snažnijeg usmjeravanja na politike kojima se promiču konkurentnost, inovativnost i produktivnost. Od ostatka gospodarstva, izvozni je sektor u prosjeku produktivniji i pridonosi povećanju sveukupne produktivnosti. Hrvatska baš i nema izbora nego izvoziti i trgovati, zbog čega bi oporavak od krize bio dodatni motiv za odlučnije i brže provođenje politika koje bi pogodovale bržem rastu izvoznog sektora pa tako i rastu produktivnosti. Upravo rastući izvozni sektor predstavlja ogroman potencijal hrvatskog gospodarstva za brži rast u desetljeću koje slijedi (NN 13/2021).

Nadalje, za Republiku Hrvatsku je zanimljiv usporedni tranzicijski doseg sa Slovenijom. Pitanje je zašto Hrvatska zaostaje sa Slovenijom 20% bez vidljivog poboljšanja. Slovenija i Hrvatska su konvergirale prema razvojnom prosjeku Europske Unije koja je mjerena realnim dohotkom po stanovniku. Hrvatska zapravo nikada nije došla bliže od 37% zaostatka, dok je primjerice Slovenija došla do zaostatka od 10% za prosjekom Europske Unije. Nakon 2008. godine su obje zemlje upale u „rupu“. Međutim, Hrvatska u odnosu na Sloveniju, kao i u odnosu na ostale članice Europske Unije (čijom smo članicom u međuvremenu postali), ostaje na distanci (Šonje, 2018).

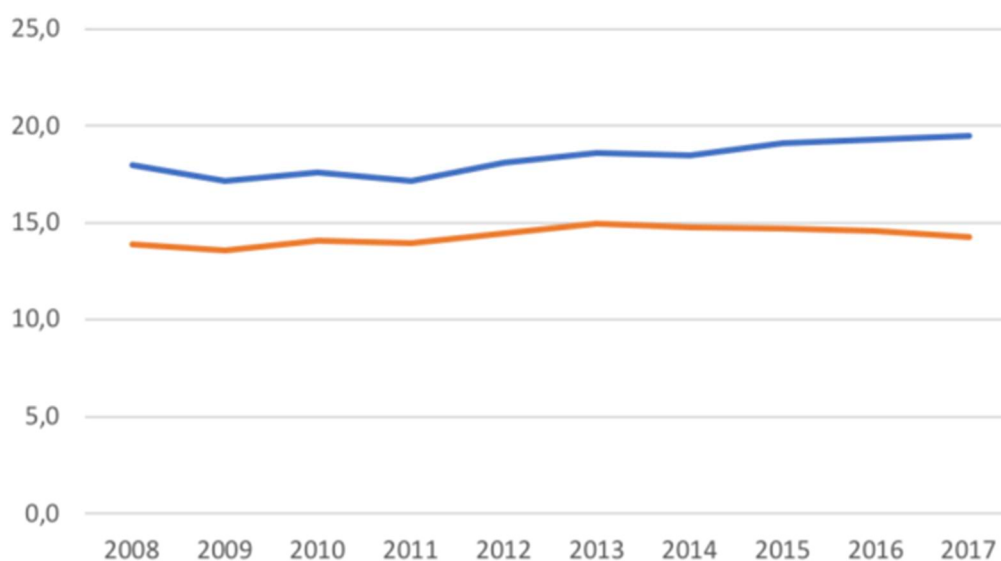
Slika 8. Realni BDP po stanovniku u % EU prosjeka

Izvor: autorica prema: Eurostat, 2022

Slika 8. prikazuje realni BDP po stanovniku u postocima prosjeka Europske unije. Ne vide se naznake da bi se razvojna distanca između ove dvije zemlje mogla smanjiti. U razdoblju od 2011. do 2014. godine, Hrvatska je zbog emigracije i zbog slovenske drame oko dokapitalizacije propalih državnih banaka, prije krize bila bliže razvojnom vrhuncu. Slovenija je riješila krizu svojih državnih banaka, što se vidi u desnom dijelu gornjeg grafikona, te se od 2015. godine brže oporavlja od Hrvatske. No ipak, na slijedećoj slici vidljivo je kretanje prihoda opće države od poreza na robe i usluge i BDP-a.

Slika 9. Porezi na proizvode i usluge u % BDP-a

Izvor: autorica preuzela grafičko rješenje iz: Eurostat, 2022

Slika 9. prikazuje kako se omjer u Sloveniji nakon 2014. godine smanjivao, dok se u Hrvatskoj povećavao. S obzirom na to da je Hrvatska slabije razvijena zemlja, zapravo je neobično da je prikazani omjer toliko veći. Posljedica je to niže stope PDV-a u Sloveniji koja iznosi 22% naspram Hrvatske u kojoj je stopa PDV-a 25% (Šonje, 2018). Nadalje, gospodarski razvoj često je povezan s gospodarskim rastom te Ćosić i Fabac (2001:516) smatraju kako je tehnološki napredak također glavna stavka dugoročnog gospodarskog rasta. „Danas se uspješnost nacionalnog gospodarstva povezuje sa stupnjem raspoložive tehnologije, sa stupnjem razvijenosti znanosti i s kvalitetnom količinom ljudskog kapitala, i to su dokazano važni čimbenici u određivanju efikasnosti i proizvodne moći gospodarstva“ (Ćosić, Fabac, 2001:519). Za inovacije i tehnološki napredak, značajni su procesi i aktivnosti istraživanja i razvitka. Nadalje, ciljevi gospodarskog razvoja se odnose na povećavanje dobra i blagodati u društvu, a to su osim izvoza još i porast proizvodnosti, bolja zdravstvena i socijalna skrb, rast životnog standarda, konkurentnost ekonomije te visoka zaposlenost. Kada se govori o razvitku države, misli se na ambiciju upravljanja razvitkom, što znači da se društvom upravlja te vodi prema stanju: više razine zaposlenosti, višeg životnog standarda pojedinaca, bolje socijalne i zdravstvene skrbi, i slično (Ćosić, Fabac, 2001). „Ideja razvitka podrazumijeva izvjesne strukturne promjene u ekonomiji: pomak u korištenju dostupnih resursa za proizvodnju od jednih dobara prema drugima. On se odnosi na to da zajednica pribavlja određene političke, društvene, kulturne karakteristike koje rezultiraju time da je većina pojedinaca u mogućnosti stvoriti sebi željene prilike i realizirati životne ciljeve“ (Ćosić, Fabac, 2001:518). Između

ostaloga, kao što je za ekonomski rast potreban uvjet, može se reći i da je rast potreban kako bi se ostvario razvitak (Ćosić, Fabac, 2019). „Kada govorimo o razvitku države, onda mislimo i na ambiciju upravljanja razvitkom. Postoji, dakle, namjera da se društvom upravlja i vodi prema stanju: višeg životnog standarda pojedinaca, više razine zaposlenosti, bolje zdravstvene i socijalne skrbi itd. U odsutnosti ekonomskog razvitka, koji ima atribute navedene u tekstu, sam visoki ekonomski rast ne može biti održiv na duže vrijeme. Napori stimuliranja isključivo samog gospodarskoga rasta zajednice, u odsutnosti političke, administrativne i kulturne infrastrukture, poznati su u povijesti kao promašaji. Također, kao što je razvitak prijeko potreban uvjet za ekonomski rast, može se reći i obrnuto: rast je potreban da bi se ostvario razvitak. Između dva navedena pojma postoji svojevrsna sinergija“ (Bejaković, 2001:517).

Potencijal za brži rast produktivnosti gospodarstva u budućnosti stvorit će promjena pristupa razvoju, inovacijama i istraživanjima. Niska razina inovacija koja proizlazi iz istraživanja i razvoja, ograničava utjecaj rastućih poduzeća na povećanje ukupne produktivnosti i zaštićena su vlasničkim pravima i patentima. Ukupni izdaci za razvoj i istraživanje u BDP-u u zadnjih deset godina ostaju na razini od 1 % BDP-a, te su u 2019. prvi puta tu granicu prešli. Ulaganje poduzeća u razvoj i istraživanje, često je povezano razvojem i istraživanjima novih proizvoda za koje je lako moguće da će rezultirati inovacijama, jer smanjenje ulaganja poslovnog sektora nije povoljno za sveukupnu inovativnost. U desetljeću koje slijedi, biti će od velike važnosti povećavati ulaganja poslovnog sektora u razvoj i istraživanje da se ojača kapacitet gospodarstva za iskorištavanje prilika na području novog vala tehnološke transformacije, digitalnog gospodarstva i tehnološkog napretka. Važnu će ulogu u tome imati komplementarni čimbenici, nužni za ostvarenje primjerenih povrata na ulaganje u istraživanje, razvoj i inovacije. Inovacije se promatraju kao akumulacija kapitala u obliku znanja i podložne su djelovanju svih onih čimbenika koji otežavaju ili potiču akumulaciju kapitala, a to su poslovno poticajno i fiskalno okruženje, te dostupnost primjerenog financiranja (NN 13/2021). „Uspješan razvitak pojedinih zemalja objašnjava se danas ponajprije indirektnim utjecajem faktora: kvalitetnog obrazovanja i ekonomske politike promicanja izvozne orijentacije i konkurencije. Umjesto orijentacije na kratkoročno dostupne ciljeve, poput stope ekonomskog rasta uz dane uvjete, ekonomska strategija mora pronalaziti i rješenja za gospodarske “skokove”. Jedan od putova jest modernizacija i mijenjanje strukture gospodarstva“ (Ćosić, Fabac, 2001:540).

6. Što je pandemija?

U ovom poglavlju će se ukratko objasniti pojam pandemije (COVID-19), kako je pandemija utjecala na gospodarski razvoj, koje su to mjere i politike za jačanje otpornosti i stabilan gospodarski razvoj EU, te s kakvim se suvremenim izazovima i trendovima svatko susreće. Skitarelić i ostali (2020) tumače COVID-19 (virus SARS-CoV-2) kao novi soj virusa koji uzrokuje Covid-19 pandemiju. Šonje (2021) smatra da su strah i neizvjesnost u ovoj pandemiji podržavale neprovjerene i pretjerane mjere. Međutim, kada se i dokazalo da restriktivne mjere ne daju rezultata ni poboljšanja, mnoge su mjere zaoštravane pa čak i zadržavane. Time je produbljivan društveni jaz bez nekakvih koristi u smislu ublažavanja ili potpunog uklanjanja posljedica ove bolesti. U takvim se situacijama krivilo građane koji navodno nisu bili dovoljno odgovorni i disciplinirani. Prema Tatalović i Malnar (2021) na početku 2020. godine, zbog pandemije COVID-19, krize globalnih razmjera. Pandemija je otvorila mnoga pitanja razumijevanja sigurnosnog organiziranja države kao i same sigurnosti. Pandemija se pokazala kao prijetnja koja je ugrozila sigurnost pojedinaca i država. Neograničeno kretanje ljudi i komuniciranje, globalnim procesima, dovelo je do opasnosti koje su prerasle lokalne izvore ugrožavanja u globalne prijetnje i pandemije kao što je slučaj s COVID-19. „Nešto što bi u prošlosti bila epidemija ograničenih razmjera danas neočekivano i vrlo brzo može postati opasna pandemija koja ima globalni doseg, koja uz zdravlje ljudi ugrožava i razne druge aspekte društvenog života te koja postaje sveobuhvatna prijetnja osobnoj, nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti“ (Tatalović, Malnar, 2021:135). Mnoge zemlje su i u slučaju pandemije COVID-19, zakasnile s poduzimanjem potrebnih mjera zbog nedovoljne svijesti o takvoj mogućnosti. Tome je pridonijelo i to što se Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) kao globalni koordinator sigurnosti zdravstva u takvoj situaciji nije odmah snašla. Bitno je spomenuti kako još uvijek traje velika zatvorenost zdravstvenih sustava kao i svih bitnih informacija o ovakvoj vrsti prijetnje, što je posebno naglašeno kod autoritarnih političkih sustava (Tatalović, Malnar, 2021). Nadalje, Roksandić i Grđan (2020) smatraju kako je pandemija COVID-19 i predstavila najveći sigurnosni i javnozdravstveni problem. Sve zemlje svijeta su preusmjerile ogromne resurse kako bi se očuvalo gospodarstvo i suzbila pandemija. Kako bi se spriječilo širenje ove bolesti, mjere koje su vlade donijele na snagu, ograničavaju slobode i ljudska prava, neizostavni gotovo u svakom demokratskom društvu kako bi se na najmanju mjeru sveli svi nepovoljniji ishodi ove teške bolesti. Republika Hrvatska se također nalazi u tom krugu. Ovom će se prilikom osvrnuti na nadležnosti raznih tijela kako bi se suzbila epidemija ove zarazne bolesti, probleme koji su se pojavili i dati će se pregled određenih u hrvatskom zakonodavstvu na mjere

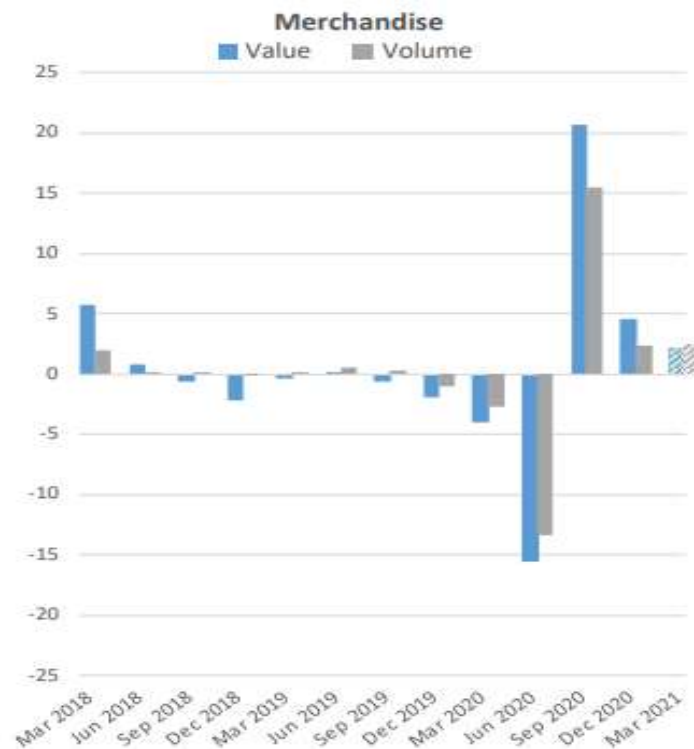
koje ograničavaju ljudska prava u Hrvatskoj. Najvažnije je obratiti pažnju na organiziranost zdravstvene vlasti u pojedinim državama, kakvi su kapaciteti zdravstvene zaštite u sustavu, kakva je kvaliteta pruženih zdravstvenih usluga te u kojoj mjeri se ljudsko pravo na život i zdravlje poštuju i koliko je važno u pružanju zdravstvene zaštite poštovati načelo zabrane diskriminacije.

6.1. Utjecaj pandemije na gospodarski razvoj EU

Pojedine zemlje kasno su reagirale ili su ciljale samo na to kako stvoriti kolektivni imunitet, suočavale su se sa mortalitetom i morbiditetom posebno starijih skupina stanovništva a tako i onih koji pate od kroničnih oboljenja. Većina zemalja je u svrhu ograničenja od širenja epidemije, propisala kompletnu zabranu ili smanjenju socijalnog kontakta, što je naravno dovelo do ekonomskih posljedica. Po toj rigidnosti mjera istaknula se posebno Hrvatska. Posljedice pandemije su ogromne pa tako stručnjaci često ističu da će godinama ostati trag. Poduzeća bi morala iznova graditi svoju stabilnost, dok međunarodna trgovina i gospodarstva godinama neće moći biti na razini na kojoj su bili prije pandemije. Pandemija se na izvoz i uvoz usluga također nepovoljno odrazila. U razdoblju u kojem su se gospodarstva zatvarala djelomično ili u potpunosti, porezni doprinosi i prihodi su se smanjivali. Većina je poduzeća uz šok potražnje zaustavila svoje djelatnosti, to je naravno dovelo do šoka ponude. Dio je radnika obavljalo svoje redovne aktivnosti od kuće, što će u budućnosti zasigurno uvjetovati fleksibilnim radnim uvjetima. Dio javnih usluga čijoj se digitalizaciji pružio otpor je digitaliziran. Međutim, kroz gubitak posla zbog pada prometa, najviše se ogledaju posljedice na tržištu rada (Dumančić i ostali, 2020).

Pandemija je imala veliki utjecaj na cijelu svjetsku trgovinu, pa tako i na gospodarstvo Europske unije. U proljeće 2020. godine, svjetska trgovina doživjela je veliki pad, posljedica je to epidemioloških mjera koje su donijele vlade na snagu širom svijeta dok su snižavale carine na uvoz poljoprivrednih proizvoda i ograničavale izvoz medicinskih proizvoda, kako bi se na domaćim tržištima mogla očuvati opskrba kritičnom robom. Posljedica ovakvih mjera bio je ekonomski šok tijekom kojeg je vanjski dug došao do visokih razina u 2020. godini iz razloga što je vrlo brzo rastao. Konferencija Ujedinjenih naroda za trgovinu i razvoj UNCTAD (2021) navodi kako je u prethodnoj godini, radi epidemioloških mjera protiv suzbijanja pandemije, globalna trgovinska razmjena pala za 9%. Međutim, prošle godine, trgovinska je razmjena pala za čak 15%, a oporavila se tek u posljednja tri mjeseca, s tim da se pojačala razmjena robe i to posebice između zemalja u razvoju, što je vidljivo na slici 10.

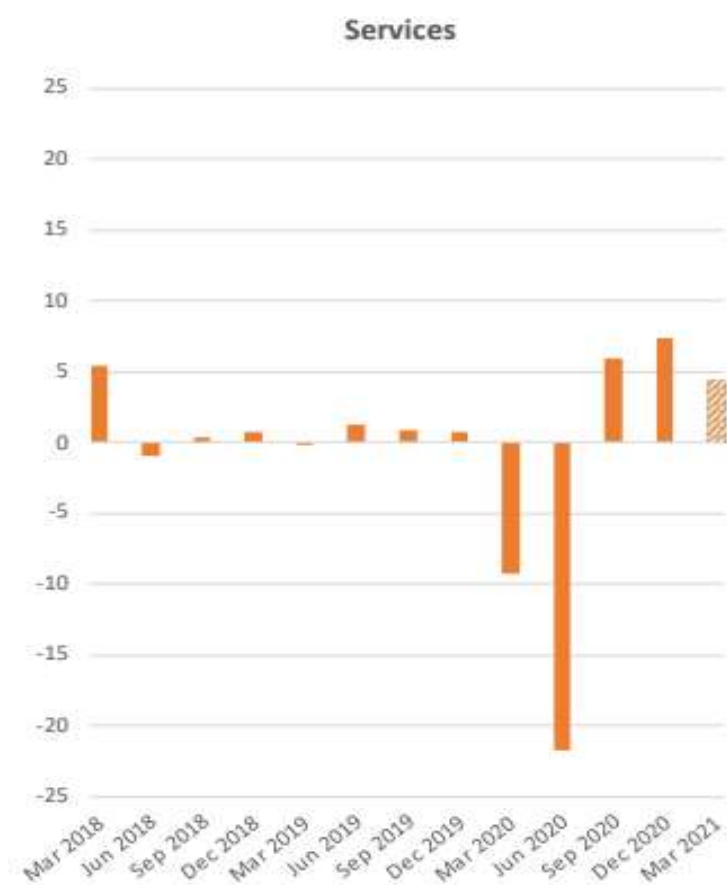
Slika 106. Utjecaj pandemije na svjetsku trgovinu proizvodima

Izvor: autorica preuzela iz: UNCTAD, 2021

Trgovina uslugama se zadržala na razini trećeg tromjesečja radi epidemioloških mjera koje su i dalje na snazi, a među uslugama, najviše je pogođen sektor putovanja radi zabrana koje još uvijek traju u pojedinim zemljama. Utjecaj pandemije na svjetsku trgovinu uslugama, prikazan je na slici 11 (UNCTAD, 2021).

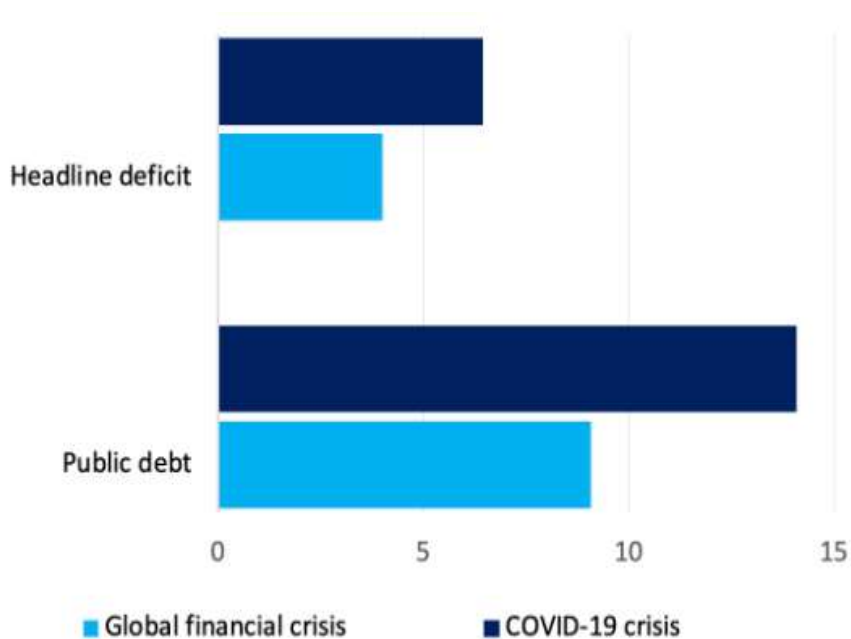
Slika 117. Utjecaj pandemije na svjetsku trgovinu uslugama

Izvor: autorica preuzela iz: UNCTAD, 2021

Odlučno djelovanje na razini EU-a također je osiguralo razvoj, brzu nabavu i koordiniranu distribuciju cjepiva protiv COVID-19. Gledajući unaprijed, novostvoreni EU fond za oporavak i otpornost (RRF) promicat će oporavak bogat ulaganjima i reforme koje pospješuju rast pružanjem 338 milijardi eura bespovratne potpore i do 386 milijardi eura zajmova (u trenutnim cijenama) tijekom cijele godine (Europska komisija, 2020). Sljedeća slika prikazuje deficit i javni dug za vrijeme krize 2009. godine i pandemije. Iz slike je vidljivo da je na gospodarstvo Europske unije puno gore utjecala pandemija.

Slika 128. Utjecaj globalne financijske krize i pandemije na gospodarstvo EU

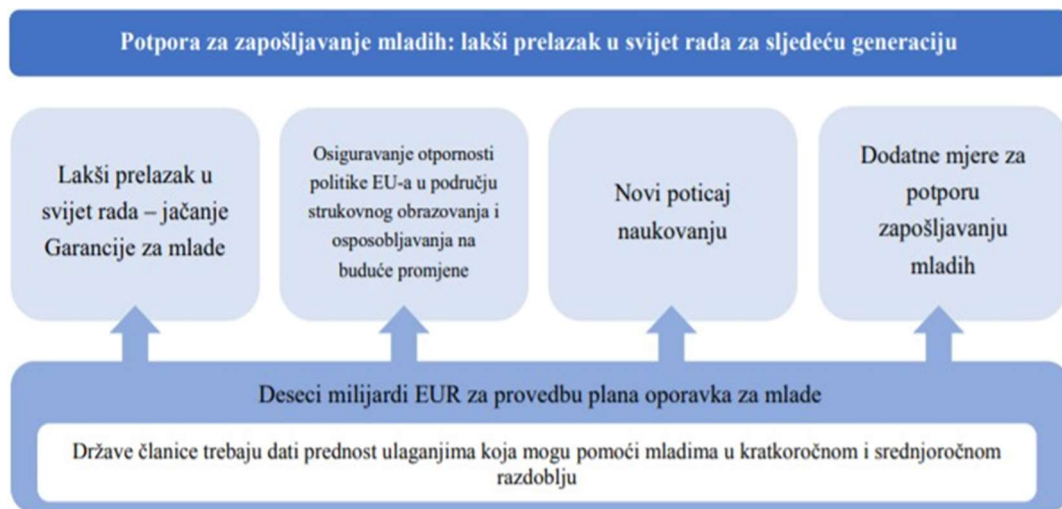

Izvor: autorica preuzela iz: Monks, 2021

6.2. Mjere i politike za jačanje otpornosti i stabilan gospodarski razvoj EU

Dokument „Komunikacija za podršku zapošljavanju mladih 2020”, donijela je Komisija Europske unije iz razloga što su problemi nezaposlenosti mladih poznati još od 2008. godine, odnosno u vrijeme gospodarske krize, a nova pandemija uzrokovana bolesti COVID-19 nastupila je 2020. godine. Nitko ne može sa sigurnošću garantirati kada će završiti ova gospodarska kriza. Na slici 13. vidljive su smjernice kako nacionalne vlade mogu mladima pomoći pri zapošljavanju (Europska komisija, 2020).

Slika 13. Potpora za zapošljavanje mladih u Europskoj uniji

Izvor: autorica preuzela iz: Europska komisija, 2020

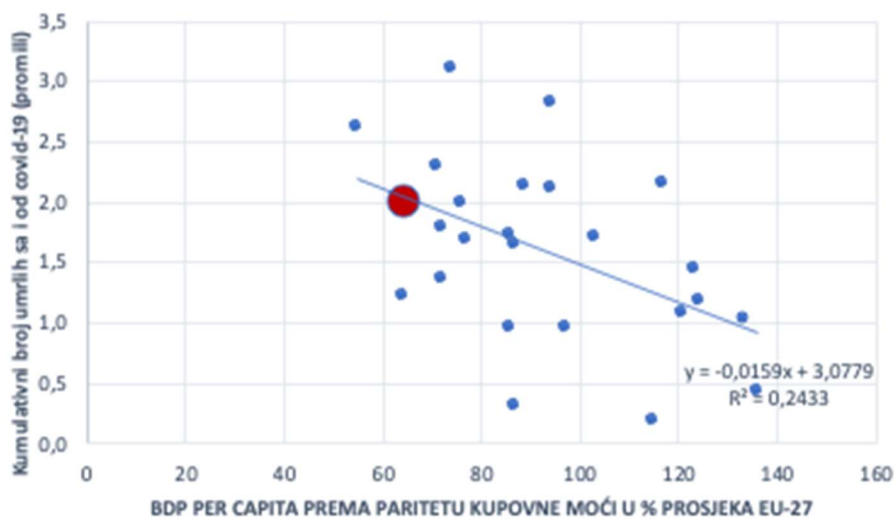
Ovom se potporom nastoji smanjiti neaktivnost mladih nezaposlenih ljudi i to uz pomoć različitih sustava praćenja, usmjeravanja i savjetovanja, kako bi pronašli željeno radno mjesto i to u što kraćem roku. Sve mlade osobe upravo pomoću ovog programa trebale bi imati osnovne poduzetničke i digitalne vještine, a ukoliko ih nemaju, dostupni su tečajevi koje ova potpora financira (Europska komisija, 2020). Europske institucije i države članice bi u ovom trenutku trebale usmjeriti pozornost na iduću generaciju. Globalna gospodarska i financijska kriza je pokazala da odgovor ne smijemo odgađati. Za samo nekoliko godina, rani znakovi problema na koje danas ne reagiramo, mogu dovesti do nepopravljive štete. Zahvaljujući fleksibilnosti Europskih investicijskih inicijativa kao odgovor na koronavirus, brojne su države članice su za borbu protiv krize pokrenule privremene (Europska Komisija, 2020).

Države se članice Europske unije, kako ističe Šonje (2021), redaju od najrazvijenijih do manje razvijenih na način da razvijene države imaju u prosjeku manji mortalitet, dok manje razvijene države u prosjeku imaju veći mortalitet. Primjerice, Belgija ima relativno visok mortalitet, a bogata je zemlja. Iznimka je također i Latvija koja pripada među slabije razvijenim članicama Unije, a mortalitet joj je niži od COVID-19. Ne može se objasniti baš svako odstupanje, zato što se ne zna koji čimbenici su sve imali utjecaja na nacionalne ishode. To primjerice mogu biti različite vrste predispozicija u zdravstvu primjerice, koncentracija starijih i pretilih osoba u populaciji, kvaliteta zraka, gustoća naseljenosti, restriktivne mjere, medicinski tretmani i slično. Dosta je toga što nije poznato, a moglo je imati utjecaja na ishode.

Pretpostavlja se kako je među važnijim čimbenicima mortaliteta u pandemiji razina gospodarskog razvoja. Resurse gospodarskog razvoja zdravstveni sustav uvijek ima na raspolaganju, to su primjerice farmakološki, organizacijski i tehnološki kapaciteti potrebni za kvalitetno liječenje. Međutim, razina gospodarskog razvoja odraz je količine potrebnog znanja koje se upotrebljava u nekoj zajednici. Iz tog razloga nije potrebno previše uspoređivati Bugarsku i Finsku. Odnosno, ukoliko je stupanj razvoja u gospodarstvu, uvjetovan još nekakvim drugim varijablama, ovakva usporedba bi u tom slučaju imala smisla. Stoga se može promatrati koliko su zemlje bile uspješne na razinama gospodarskog razvoja u borbi protiv pandemije (Šonje, 2021).

Slike u nastavku prikazuju razinu gospodarskog razvoja koja je mjerena realnim BDP-om po stanovniku u postotku prosjeka Europske unije na x osi, dok se na y osi nalaze dvije mjere kumulativnog mortaliteta od COVIDA-19 (Šonje, 2021). Kako zapravo ni ne postoje potpuno točna znanstvena saznanja koja potvrđuju koja mjera točno mjeri broj umrlih od COVIDA-19 (službena brojka od COVIDA-19 i o umrlima, ili pak višak mortaliteta) oni koji vjeruju da je to službena brojka o broju umrlih mogu gledati sliku 8., dok oni koji vjeruju da je bolja mjera poteškoća koje su izazvane pandemijom višak mortaliteta, mogu gledati sliku 9. S tim da Hrvatska nije jedina zemlja za koju različite metrike prikazuju različite rezultate, nužne su dvije metrike. Primjerice, prema prvoj metrici je Poljska puno bolja od Hrvatske, ali je prema drugoj metrici zapravo puno lošija. Mađarska je među najgorim zemljama na svijetu u prvoj metrici službenog kumulativnog broja umrlih (točka koja se nalazi iznad praga od 3 promila na prvoj slici), dok je prema višku mortaliteta sve bliže sredini Europske unije. Možemo biti sigurni za Češku da je loše prošla, s tim da ima loš ishod prema objema metrikama. Za Finsku i Dansku koje imaju najbolji ishod prema oba dvije metrike, može se sa sigurnošću potvrditi da su prošle jako dobro (Šonje, 2021). Prema tome, i slika 14. i slika 15. prikazuju da je mortalitet manji u prosjeku ako je zemlja gospodarski razvijenija. (Šonje, 2021).

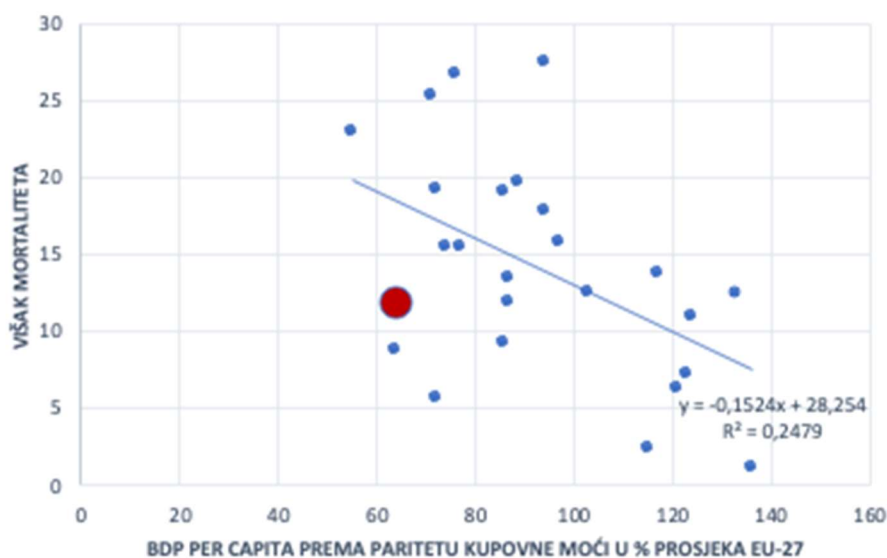
Slika 149. Razina gospodarskog razvitka: službeni mortalitet od COVID-19 u odnosu na BDP per capita

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: Šonje, a prema: Eurostat, 2022

Šonje (2021) slike interpretira na način da regresijski pravac prikazuje očekivani mortalitet na razini gospodarskog razvoja, da zemlje koje se nalaze iznad pravca imaju mortalitet koji je iznad očekivanja za navedenu razinu razvoja, dok mortalitet ispod očekivanja za danu razinu gospodarskog razvoja imaju zemlje ispod pravca. Na slici 15. Hrvatska (prikazana istaknutim krugom) koja uzima u obzir službeni mortalitet od covid-19, pozicionirana je točno na pravcu. Što znači da ima očekivani mortalitet s obzirom na dostignutu razinu gospodarskog razvoja. Na drugoj slici, koja u obzir uzima višak sveukupnog mortaliteta, hrvatski višak umrlih niži je od očekivanog na danoj razini gospodarskog razvoja. Šonje (2021) naglašava kako su Grčka i Hrvatska najviše dobile (u % BDP-a) kroz Europski fond za otpornost i oporavak. To je program „Iduća generacija EU“ koji je konačno dogovoren krajem 2020. godine. Tada su slomljeni svi otpori Poljske i Mađarske koje su strahovale da im ne ponestane sredstava ukoliko bi neka od starih članica potegnula pitanje vladavine prava kao uvjet pristupu novca.

Slika 1510. Razina gospodarskog razvitka: višak mortaliteta u odnosu na realni BDP per capita

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: Šonje, a prema: Eurostat, 2022

Šonje (2021) navodi šest ključnih područja plana. U zagradi su prikazani postotci alokacije ukupnog budžeta za svako od ovih područja:

1. Zelena tranzicija i gospodarstvo (alokacija 54%)
2. Javna administracija, državna imovina i pravosuđe (10%)
3. Istraživanje, obrazovanje i znanost (15%)
4. Socijalna zaštita i tržište rada (4%)
5. Zdravstvo (5%)
6. Obnova zgrada (12%).

„Naviknuli smo“ slijediti realni BDP po stanovniku i „očajavati“ nad hrvatskim zaostajanjem u Europi. Zapravo do sada i nije bilo nužno razlikovati stvarnu individualnu potrošnju i realni BDP zato što smo jedino od Bugarske bili bolji prema oba pokazatelja. Nadalje, stvari su se izmijenile. Kroz dvije pandemijske godine, Hrvatska je prošla relativno uspješno. Poskupljenja koja su započela u drugoj polovici 2021. godine, pogodila su i ostale zemlje, pa se Hrvatska osim ispred Bugarske, našla ispred Mađarske, Slovačke i Latvije u 2021. godini prema kriteriju stvarne potrošnje stanovništva (Šonje, 2022). Prema Europskoj komisiji (2021) dugoročni proračun EU-a i inicijativa *NextGenerationEU* – privremeni instrument za poticanje oporavka – najveći je paket poticaja koji je ikad financiran u Europi. Nakon COVID-a 19, za obnovu Europe izdvojeno je 2,018 bilijuna EUR (u tekućim cijenama). Bit će to otpornija, digitalnija i

zelenija Europa. U dugoročnom proračunu će poboljšani mehanizmi fleksibilnosti omogućiti reagiranje u nepredviđenim situacijama. To bi značilo da je proračun prilagođen i nesigurnoj budućnosti a ne samo situaciji u kojoj se trenutno nalazimo. Glavni elementi dogovora su sljedeći:

- Ulaganje u istraživanja i inovacije
- Pripravnost, otpornost, oporavak te novi europski zdravstveni program
- Modernizacija tradicionalnih politika
- Borba protiv klimatskih promjena
- Zaštita bioraznolikosti.

Mehanizam za otpornost i oporavak je središnji dio instrumenta *NextGenerationEU*, koji uključuje zajmove i bespovratna sredstva u iznosu od 723,8 milijardi eura koje su prilagođene podržavanju reformi i ulaganja koje države članice Europske unije poduzimaju. Cilj je smanjiti socijalne i gospodarske posljedice pandemije covid-19, te učiniti europska gospodarstva pa tako i društva otpornijima, održivima i spremnima za prilike i izazove koje donose digitalna i zelena tranzicija (Europska komisija, 2021). Do sada je 25 zemalja članica Europske unije dobilo priliku i za upotrebu sredstava Europske Unije za otpornost i oporavak od bolesti pandemije COVID-19. Nakon što su donošene odluke od strane Vijeća o odobravanju tih planova, države članice u dogovoru su s Komisijom o potpisivanju sporazuma o bespovratnim zajmovima i sredstvima. Europska unije kao i sve države članice poduzimaju sve mjere za gospodarstvo kako bi se smanjile posljedice pandemije COVID-19, te si međusobno pomažu i surađuju u ovom kriznom razdoblju. Europska unija je također mobilizirala resurse kako bi zaštitnom opremom osigurala opskrbu, potaknula istraživanja, te pružila potporu globalnim partnerima kojima je potrebna. Ispostavila je i instrument za privremenu potporu radi rizika od nezaposlenosti kako bi se tijekom krize očuvala radna mjesta. Državama članicama će se pod povoljnim uvjetima dati zajmovi koji pokrivaju dijelove troškova povezane sa produljenjem nacionalnih programa. Potpora kao odgovor na krizu koju je prouzrokovala pandemija, uspostavljena je u sklopu Europskog stabilizacijskog mehanizma, te u okviru te potpore se svim državama članicama Europske unije osiguravaju zajmovi u iznosu od 2% BDP-a, ukupne vrijednosti od 240 milijardi eura (Europsko vijeće, 2022).

6.3. Suvremeni izazovi i trendovi

Šonje (2021) ističe kako je moguće da će novi post-pandemijski svijet (pre)velikih država Europu povući prema političkom kapitalizmu. Bio bi to u biti povijesni trijumf „kineskoga pristupa“. U takvom scenariju, Kina i Europa bi u ovom stoljeću postale sličnije, ali ne iste, jer će politički sustavi i različite povijesti i u budućnosti ostavit traga. Hinšt (2021) objašnjava, kako globalni trendovi scenarije i kritične snage, procjenjuju za narednih dvadesetak godina. Postoji više mogućih scenarija. Izvješće nudi pet scenarija koji bi u budućnosti trebali biti vođeni navedenim strukturnim utjecajima a to su ekonomika, demografija, tehnologija i okoliš. Naime, moć bi u međunarodnom sustavu trebala dovesti do toga da niti jedna država ne dominira nad svim područjima i regijama. U prvom scenariju bi svijet mogao u nekoliko blokova (različitih snaga i veličina) biti usitnjen, a to su Kina, SAD, Rusija, Europska unija, te nekoliko regionalnih sila. Prema scenariju svijeta koji je prepušten slučaju, ignoriraju se međunarodna pravila a međunarodni sustav je kaotičan. Unutar zemalja OECD-a bi se mogle produbiti političke paralize i društvene podjele, te bi Kina, takve probleme zapada, mogla upotrijebiti kako bi proširila svoj utjecaj. Scenarij mobilizacije i tragedije, proizlazi od mogućnosti mobilizacije *bottom-up* društvenih pokreta koji bi mogli ojačati u vrijeme egzistencijalnih prijetnji kao što su primjerice degradacija okoliša i klimatske promjene. Usljed tog scenarija natjecanje i globalna hijerarhija bi mogle biti dovedene u pitanje. Scenarij konkurentske koegzistencije: Kako će na globalnu dinamiku, Kina i SAD imati velik utjecaj, postojat će napetost između njih i to pogotovo u trgovinskim i ekonomskim odnosima. U tom slučaju će se pojačati i podjele između dva suprotna modela političke vladavine. SAD predvoditi će zapadnu koaliciju demokratskih zemalja. Demokracije bi mogle osjetiti olakšanje ukoliko bi dokazale da se prilagođavaju globalnim izazovima. Transformaciji globalne ekonomije navedene bi zemlje, kroz rast dohodaka, mogle doprinositi poboljšanu kvalitetu života, tehnološke inovacije i znanstvena istraživanja. Kroz takav scenarij, američkom će vodstvu oporavak Europske unije i Ujedinjene Kraljevine biti doprinesen kroz međunarodne institucije. Zapadni dio svijeta će ujediniti snage za postavljanjem međunarodnih standarda kako bi se ograničile negativne posljedice dezinformacija za otvorena društva. Hinšt (2021) dalje smatra kako tehnologija, globalni razvoj digitalne povezanosti, umjetne inteligencije i široko dostupne tehnike digitalnog marketinga otvaraju mogućnosti za veći informacijski utjecaj od sadašnjeg. Neki ne-državni i državni akteri će iskoristiti tu priliku za kognitivne manipulacije, društvene podjele i iskorištavanje podataka o ponašanju potrošača. Zemlje poput Rusije i Kine primijeniti će za informativne kampanje za svoje tehnološke inovacije, kako bi stekle što veću kontrolu

nad širenjem medijskog sadržaja. S tim da se s vremenom smanjilo povjerenje u institucije, elite i vlade, vidi se društveni trend ovisnosti od društvenim mrežama i grupiranja ljudi u bliskim zajednicama. S obzirom da će na razinu ljudskog angažmana oko donošenja odluka utjecati umjetna inteligencija, i dalje će se postavljati etička pitanja oko neočekivanih ishoda, diskriminacije i nenamjeravane pristranosti. Stoga će u transparentnost procesa biti važno povjerenje u vezi donošenja odluka. S tim da će u vezi korištenja osobnih podataka, mnoge zemlje donijeti stroga pravila, također će se raspravljati o tome kako takva pravila mogu uopće funkcionirati s potpunom realizacijom mogućnosti umjetne inteligencije.

Šonje (2022) smatra kako često treba podsjećati na to da se pomak nabolje u pretvara u trajno poboljšanje samo kad bi u godinama koje slijede postalo konkurentno i kad bi se hrvatsko gospodarstvo okrenulo izvozu maksimalno, odnosno internacionaliziralo, te tako postalo atraktivno globalno za poduzetništvo i za rad. Kako nam to zapravo nisu nikada bile jače strane, očito je da postoji još uvijek mnogo načina kako bi povijesna prilika mogla biti propuštena. U ovom desetljeću će se vidjeti kako Slovenija, Litva i Češka prestižu europski prosjek, a i Hrvatska će napredovati solidno s tim da nema izrazitih makroekonomskih neravnoteža koje bi ju učinile ranjivima u krizama. Veliki priljev EU sredstava tek slijedi, uvodimo euro, a novija će generacija menadžera i poduzetnika dovest Hrvatsku na velika vrata na europsko i svjetsko tržište u propulzivnim industrijama. „Za prilagodbu svim tim izazovima i za iskorištavanje svih svojih potencijala, da bi mogla uskladiti napore svih javnih politika, Hrvatska već danas treba imati jasnu viziju svog budućeg razvoja i definirati ciljeve koje želi postići do 2030. godine. Osim toga, kao članica Europske unije, Hrvatska odsad na raspolaganju ima izdašna europska sredstva koja će biti važna poluga u ostvarivanju tih ciljeva. Navedeno iziskuje jasan okvir i kvalitetno višegodišnje planiranje, kako bi se prednosti članstva u Europskoj uniji mogle što bolje iskoristiti“ (NN 13/221:230).

U slijedećih dvadeset godina, najvažniji će resurs kompanije biti "talent", odnosno sofisticirani, pametni, globalno pokretljivi i tehnološko pismeni poslovni ljudi. Ljudi i njihovo znanje, u uvjetima globalizacije, prepoznaju se kao pravi izvor konkurentske prednosti, ali bez obzira na to, mnogi protivnici globalizacije i njezinog procesa, smatraju da ne vrijedi vjerovati u to kako su glavna vrijednost kompanije ljudi koji bi se kroz edukaciju i treninge trebali razvijati iz tog razloga što zapravo nema potrebe ulagati previše u ljudske potencijale jer je u globalnoj ekonomiji ionako najvažniji profit s tim da nije bitno na koji način je stvoren. Unatoč svim drugačijim mišljenjima "rat za talente" stvarnost je koja se ne ignorira. Kompanija će u obliku konkurentske prednosti ostvariti povrat ukoliko zna koje su potrebne vještine, razumije svoje

talente, privlači kandidate koji su najbolji, te ubrzava razvoj talenata. Taktike i strategije koje poduzima kompanija, diferenciraju je od ostalih i omogućavaju pobjedu u ratu za talente. Istraživanja koja su u tijeku malo više bi se trebala usredotočiti na pronalazak efikasnih strategija kako bi se spriječile globalne krize za talentima s tim da dolazi do još jače borbe za talentima u uvjetima nedostataka talenata na globalnoj razini (Jakovljević, 2012).

7. Zaključak

Globalizacija predstavlja proces kojim su postavljene mnoge veze između zemalja i društava koje se temelje na suvremenim globalnim sustavima. Pod pojmom globalizacije se u današnje vrijeme podrazumijeva međunarodna trgovina, razmjena tehnologije i rada, međutim, ona je puno više od toga. Globalizacija zapravo obuhvaća cijeli društveni proces koji teži svjetskoj jednakosti.

Tehnologija je sve jače područje i iz dana u dan vide se nove inovacije sa svih krajeva svijeta. Globalizacija je napravila jak utjecaj na čovječanstvo i dovela do ovako brzog razvoja industrije i tehnologije. Budućnost se temelji na novim načinima proizvodnje, novim načinima rada i novim načinima zapošljavanja. Svijet se sve više okreće "pametnom" odnosno pametnim stvarima koje polako zamjenjuju čovjeka. Zbog toga je važno za radnike da u cijelom sustavu nadograđuju svoja znanja i vještine. Ukoliko ne rade na sebi, postat će lako zamjenjivi, a onda će se dogoditi sve ono što od četvrte industrijske revolucije može postati negativno. Da bi se puni potencijal četvrte industrijske revolucije mogao ostvariti, svi akteri na tržištu moraju biti uključeni i zainteresirani. Četvrta industrijska revolucija će svakako nastaviti donositi puno novih stvari pa je važno okrenuti se njenom razumijevanju i implementaciji na pravi način. Da bi do rasta uz četvrtu industrijsku revoluciju došlo i da bi taj rast bio što veći, države kroz svoje politike moraju zaštititi radnike i prepoznati i ono dobro što revolucija donosi, ali i ono loše. U svakom slučaju, budućnost se mijenja iz dana u dan pa će tako i industrija 4.0 svakako donijeti još novih oblika i zahtjeva.

Kako je već navedeno u radu, ogromne globalne promjene, donijela je pandemija uzrokovana virusom Covid-19. Otkako je virus krajem 2019. godine otkriven, zatvarala su se svjetska gospodarstva kako bi očuvala živote i zdravlje ljudi, ali također i svoju ekonomsku stabilnost. Epidemiološke mjere uvodile su se kako bi se očuvalo zdravlje stanovništva, no s tim koliko su te mjere bile restriktivne, velike su se promjene dogodile u životu svakog čovjeka. Pandemija je donijela niz problema i na globalnoj razini, a i na razini Europske unije. Rasle su cijene medicinskih proizvoda, dok je istovremeno svjetska trgovina proizvodima i uslugama bila u padu zbog svih restrikcija. Pandemija uzrokovana COVID-19 virusom donijela je sasvim nove poglede na komunikaciju i socijalizaciju diljem svijeta. Otkako je pandemija počela, pozivalo se na socijalnu distancu i na što je moguće veći razmjer ostanka kod kuće. S obzirom na to da je pandemija trajala dvije godine vrlo intenzivno, svima su takve mjere predstavljale veliki izazov. Na gospodarskoj razini, sve zemlje svijeta su doživjele određene probleme i ekonomski

pad. Razdoblje u kojem se cijela EU trenutno nalazi je vrlo izazovno. Pandemija službeno još nije na svome kraju, međutim mjere zaštite gotovo da više i ne postoje, barem ne u obliku u kakvom su bile. Izazovno razdoblje koje slijedi odnosi se na vraćanje gospodarskih aktivnosti na razinu na kojoj su bile prije pandemije. Upravo zbog toga su napravljeni paketi pomoći kojima će Europska unija pokušati pozitivno utjecati na gospodarstvo. Iako je izazovno, svaki gospodarski ciklus do sada je pokazao da nakon krize slijedi oporavak.

Bibliografija

1. Babić, M. (2015). *Ekonomije: uvod u analizu i politiku*. Zagreb: Plejada d.o.o.
2. Beck, U. (2003). *Što je globalizacija?*. Zagreb: Vizura.
3. Bejaković, P. (2003). *Nezaposlenost*. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/file/8931?fbclid=IwAR1CbOQBVmT-KTMT0utRZGBjW-mgmm_ResDJ3N5h6Vh5a14NvHGg3OXGnXo (pristupljeno: 06.09.2022.)
4. Bejaković, P. (2009). *Vodič za socijalnu uključenost*. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/progress/Vodic%20za%20socijalnu%20ukljucenost.pdf> (pristupljeno: 06.09.2022.)
5. Boban, M. i Babić, A. (2014). *Utjecaj internetskih tehnologija na gospodarski rast, poslovni rezultat i stopu rasta profita poduzeća u RH*. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku.
6. Butorac, G. (2014). *Država i ekonomija: Gdje je hrvatska?*. Zagreb: Ekonomski pregled.
7. Carvalho, N., Chaim, O. i Gerolamo, E. C. M. (2018). *Manufacturing in the fourth industrial revolution: A positive*. *Manufacturing in the fourth industrial revolution: A positive*. Procedia Manufacturing.
8. Conrad (2022). *Manufacturing Operations Management Talk*. Dostupno na: <https://www.manufacturing-operations-management.com/manufacturing/2016/01/on-the-journey-to-a-smart-manufacturing-revolution.html> (pristupljeno: 06.09.2022.)
9. Ćosić, K. i Fabac, R. (2001). *Gospodarski rast, tehnološki razvitak i suvremeno obrazovanje*. Ekonomski pregled. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/45061> (pristupljeno: 06.09.2022.)
10. Deardorff, A. i Stem, R. (2001). *What You Should Know about Globalization and the World Trade Organization..* s.l.:Review of International Economics.
11. Degryse, C. (2016). *Digitalizacija ekonomije injezin utjecaj na tržište rada*. Brussels: ETUI aisbl.
12. Dragičević, M. (1996). *Ekonomija i novi razvoj*. Zagreb: Alinea.

13. Dumančić, L. R., Bogdan, Ž. i Krištić, I. R. (2020). *Dumančić i dr., 2020*. Zagreb: Ekonomski fakultet u Zagrebu.
14. Europska komisija (2020). *Komunikacija Komisije europskom parlamentu, vijeću, europskom gospodarskom i socijalnom odboru i odboru regije - Potpora za zapošljavanje mladih: lakši prelazak u svijet rada za novu generaciju*. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52020DC0276> (pristupljeno: 25.09.2022.)
15. Europska komisija (2021). *Europski plan oporavka*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_hr (pristupljeno: 06.09.2022.)
16. Europsko vijeće (2022). *COVID 19: odgovor EU-a na gospodarske posljedice*. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/coronavirus/covid-19-economy/> (pristupljeno: 27.09.2022.)
17. Eurostat (2022). *Razina gospodarskog razvitka*. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat> (pristupljeno: 27.09.2022.)
18. Eurostat (2022). *Realni BDP po glavi stanovnika*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/SDG_08_10_custom_3452707/default/line?lang=en (pristupljeno: 27.09.2022.)
19. Eurostat (2022). *Porezi na proizvodnju i uvoz*. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00020/default/line?lang=en> (pristupljeno: 27.09.2022.)
20. Frankel Harpel, J. (2006). *What Do Economists Mean by Globalization?: Implications for Inflation and Monetary Policy*. Harvard University. Dostupno na: https://www.rybinski.eu/uploads/frankel_on_globalization.pdf (pristupljeno: 25.9.2022.)
21. Hamilton, L. i Webster, F. (2012). *The International Business Environment*. Oxford: Oxford University Press.
22. Hauczynski, A. i Buchanan, D. A. (2006). *Organizational Behaviour*. Harlow, England: Prentice Hall.
23. Hinšt, D. (2021). *Ekonomski lab*. Dostupno na: <https://arhivanalitika.hr/blog/globalni-trendovi-2040-kako-ih-procjenjuje-national-intelligence-council/> (pristupljeno: 06.09.2022.)

24. Hodžić, K. (2005). *Uvod u ekonomiju*. Tuzla: Penn.
25. NN 13/2021 (11.2.2021.), *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2021_02_13_230.html (pristupljeno: 06.09.2022.)
26. International Labour Organization (2015). *Globalni trendovi zapošljavanja mladih 2015*. Dostupno na: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/multimedia/maps-and-charts/WCMS_411196/lang--en/index.htm (pristupljeno: 27.09.2022.)
27. Ivančević, T. i Perec, K. (2017). *Osnove ekonomije*. Zagreb: Viskoka poslovna škola Zagreb.
28. Jakovljević, M. (2012). *Izazovi globalizacije i njihov utjecaj na privlačenje i zadržavanje talenata*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/139001> (pristupljeno: 06.09.2022.)
29. Jovančević, R. (2005). *Ekonomski učinci globalizacije i Europska unija*. Zagreb: Mekron promet.
30. Kasumović, M. (2011). *Osnove ekonomije*. Tuzla: OFF-Set.
31. Knez, J. (2021). *Infografika: Stope nezaposlenosti rastu diljem svijeta*. Dostupno na: <https://lidermedia.hr/poslovna-scena/svijet/infografika-stope-nezaposlenosti-rastu-diljem-svijeta-134871?fbclid=IwAR12cJleTC9kXWOeHDs7SY6JxD7AhghojUSXRjy-AcqRE9IBH85Hd-FVk> (pristupljeno: 06.09.2022.)
32. Kovačević, B. (2003). *Gospodarstvo svijeta*. Zagreb: Mikrorad.
33. Lazibat, T. i Kolaković, M. (2004). *Međunarodno poslovanje u uvjetima globalizacije*. Zagreb: Sinergija.
34. Lončar, J. (2005). *Globalizacija kao nositelj suvremenih promjena u svijetu*. Dostupno na: <https://doi.org/10.15291/geoadria.75> (pristupljeno: 06.09.2022.)
35. Lovrinčević, Ž. (1999). Rast, međunarodna trgovina i otvorenost gospodarstva. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 10 04.
36. MacDougall, W. (2014). *Industri 4.0: Smart Manufacturing for the Future*. Berlin: Germany Trade & Invest.

37. Matić, B. (2004). *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija.
38. MBE Adriatic, (2020). *The Unemployment Rate for Each Country Before More Coronavirus Lockdowns*. Dostupno na: <https://countryeconomy.com/demography/at-risk-poverty> (pristupljeno: 06.09.2022.)
39. Mencer, I. (2007). *Globalizacija i nova ekonomija*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/26613> (pristupljeno: 06.09.2022.)
40. Mesarić, M. (2001). *Uloga države u tržišnom gospodarstvu s osvrtom na aktualno stanje u Hrvatskoj*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/45142> (pristupljeno: 06.09.2022.)
41. Meštrović, M. (2001). *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj*. Zagreb: Ekonomski institut.
42. Ministarstvo rada i socijalne skrbi RH, (2001). *Hrčak*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/47419> (pristupljeno: 06.09 2022.)
43. Monks, A. (2021). *VOX*. Dostupno na: <https://cepr.org/voxeu/columns/eu-economy-after-covid-19-implications-economic-governance> (pristupljeno: 21.06.2022.)
44. Our World Bank in Data (2020). *The decline of transport and communication costs relative to 1930*. Dostupno na: <https://ourworldindata.org/grapher/real-transport-and-communication-costs> (pristupljeno: 26.09.2022.)
45. Palić, P. (2021). *Utjecaj monetarne i fiskalne politike na industrijsku proizvodnju u Republici Hrvatskoj*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/375052> (pristupljeno: 06.09.2022.)
46. Petrić, J. (2015). *Industrija 4.0*. Zagreb, FSB Zagreb.
47. Qin, J., Liu, Y. & Grosvenor, R. (2016). *A Categorical Framework of Manufacturing for Industry 4.0 and Beyond*. Cardiff: Procedia CIRP 52.
48. Radovan, M. (2011). *Računalne mreže*. Zagreb: Digital point.
49. Rodrigue, J. P. (2020). *Transport and Communication Costs Indexes, 1920-2010*. Dostupno na: <https://transportgeography.org/contents/chapter1/what-is-transport-geography/transport-communication-costs-index/> (pokušaj pristupa: 06.09.2022.)

50. Roksandić, S. i Grđan, K. (2020). *Covid-19 i razumijevanje pravnih propisa vezanih uz suzbijanje zaraznih bolesti u Republici Hrvatskoj: Osvrt na bitna pravna pitanja od početka pandemije do listopada 2020.* Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/363901> (pristupljeno: 27.09.2022.)
51. Rüßmann, M., Lorenz, M. i Gerbert, F. (2015). *Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries.* Dostupno na: https://www.bcg.com/publications/2015/engineered_products_project_business_industry_4_future_productivity_growth_manufacturing_industries (pristupljeno: 25.09.2022.)
52. Silbert, H. i Klodt, H. (1999). *The Future of the Global Economy. Toward a Long Boom* ur. Paris: OECD.
53. Skitarelić, N., Dželalija, B. i Skitarelić, N. (2020). *Covid-19 pandemija: kratki pregled dosadašnjih spoznaja.* Med Jad 2020;50(1), 27-33.
54. Skupina autora, (1965). *Leksikon vanjske trgovine.* Zagreb: Informator.
55. Šonje, V. (2018). *Priča sa zapadne strane: kako su Slovenci privremeno zauzdali svog Levijatana.* Dostupno na: https://arhivanalitika.hr/blog/prica-sa-zapadne-strane-kako-su-slovinci-privremeno-zauzdali-svog-levijatana/?fbclid=IwAR0mgyQyj6gx6DiD33DxXwzi6HvRdA3Z_VQ8G_25Of-aK1q4mAc46Ifd908 (pristupljeno: 06.09.2022.)
56. Šonje, V. (2021). *Ekonomski lab.* Dostupno na: <https://arhivanalitika.hr/blog/corona-economics-the-five-horsemen-of-the-apocalypse/> (pristupljeno: 06.09.2022.)
57. Šonje, V. (2021). *Ekonomski lab.* Dostupno na: <https://arhivanalitika.hr/blog/koliko-je-hrvatska-do-sada-bila-neuspjesna-u-borbi-protiv-pandemije/> (pristupljeno: 06.09.2022.)
58. Šonje, V. (2021). *Ekonomski lab.* Dostupno na: <https://arhivanalitika.hr/blog/nacionalni-plan-oporavka-i-otpornosti-zubi-poklonjenog-konja/> (pristupljeno: 06.09.2022.)
59. Šonje, V. (2022). *Ekonomski lab.* Dostupno na: <https://arhivanalitika.hr/blog/hrvatska-u-bijegu-s-euroskog-dna-po-stvarnoj-potrosnji-smo-na-73-prosjeka-eu/> (pristupljeno: 06.09.2022.)

60. Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and Its Discontents*. New York-London: W. W. Norton&Co.
61. Šućur, Z. (2016). *Koncepti siromaštva i socijalno isključivanje*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
62. Šundalić, A. (2011). *Socijologija*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku - Ekonomski fakultet.
63. Tatalović, S. i Malnar, D. (2021). *Pandemija COVID-19 i novo razumijevanje sigurnosti*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/382062> (pristupljeno: 27.09.2022.)
64. Tkalec, M. i Vizek, M. (2009). The impact of macroeconomic policies on manufacturing production in Croatia. *Privredna kretanja i ekonomska politika 121 / 2009*.
65. Turek, F. (1999). *Globalizacija i globalna sigurnost*. Varaždin: Hrvatska udruga za međunarodne studije.
66. Ujedinjeni narodi (2006). Neumreženi: *Lica socijalne isključenosti u Hrvatskoj, Izvješće o društvenom razvoju*. Program Ujedinjenih naroda za razvoj UNDP u Hrvatskoj. Zagreb.
67. UNCTAD, (2021). *Global merchandise and services trade nowcast april 2021*. Dostupno na: https://unctad.org/system/files/official-document/gdsdsimisc2021d3_en.pdf (pristupljeno: 06.09.2022.)
68. UNDP, (2007). *Sažetak izvješća o društvenom razvoju Sažetak izvješća o društvenom razvoju*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/47902> (pristupljeno: 06.09.2022.)
69. World bank. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY> (pristupljeno: 26.9.2022.)
70. World bank. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?end=2021&start=2021&view=bar> (pristupljeno: 26.09.2022.)
71. Zdrilić, I., Puvača, M. i Roso, D. (2010). *Utjecaj globalizacije na promjene u načinu i poslovanju i organizacijskog kulturi*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/95162> (pristupljeno: 06.09.2022.)

Popis slika

Slika 1. Otvorenost zemalja prema trgovini.....	8
Slika 2. Napredak u međunarodnoj razmjeni	10
Slika 3. Nezaposlenost mladih osoba u svijetu	19
Slika 4. Pametna tvornica.....	23
Slika 5. Devet stupova četvrte industrijske revolucije	24
Slika 6. Izvoz robe.....	31
Slika 7. Izvoz usluga	32
Slika 8. Realni BDP po stanovniku u % EU prosjeka.....	33
Slika 9. Porezi na proizvode i usluge u % BDP-a.....	34
Slika 10. Utjecaj pandemije na svjetsku trgovinu proizvodima.....	38
Slika 11. Utjecaj pandemije na svjetsku trgovinu uslugama.....	39
Slika 12. Utjecaj globalne financijske krize i pandemije na gospodarstvo EU.....	40
Slika 13. Potpora za zapošljavanje mladih u Europskoj Uniji	41
Slika 14. Razina gospodarskog razvitka	43
Slika 15. Razina gospodarskog razvitka	43

Popis tablica

Tablica 1. Stopa zemalja s najvećom nezaposlenošću na pojedinom kontinentu.....20